

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

САПКО О. Ю.

СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Конспект лекцій

Одеса
Одеський державний екологічний університет
2020

УДК 502.1:504

С 19

Рекомендовано методичною радою Одеського державного екологічного університету Міністерства освіти і науки України як конспект лекцій (протокол №7 від 03.07. 2020 р.)

Сапко О. Ю.

Система екологічного управління: конспект лекцій. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2020. 103 с.

Екологічне управління відноситься до головних складових системи державного управління країною. Воно базується на діючих законах й нормативно-правових актах, які регулюють антропогенне навантаження, економічний механізм природокористування, контролю суб'єктів господарювання за дотриманням природоохоронного законодавства, покарання за порушення норм і правил природокористування, стимулювання екологічної діяльності, розвиток екологічного виховання й освіти. В конспекті розглядаються: теоретичні основи управління; функції управління в екологічній діяльності; базові основи та механізми екологічного управління; функції та ієрархія екологічного управління; органи загального та спеціального державного управління; державне регулювання екологічної безпеки в Україні; система громадського екологічного управління. Конспект лекцій призначений для студентів бакалаврського рівня підготовки спеціальності 101 «екологія».

ISBN 978-966-186-078-9

© Сапко О.Ю., 2020
© Одеський державний екологічний університет, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1 ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	5
1.1 Теоретичні основи управління. Функції управління в екологічній діяльності	5
1.2 Базові основи екологічного управління	9
1.3 Класифікація систем та механізмів екологічного управління	12
1.3.1 Механізм біотичного регулювання навколишнього середовища ...	14
1.3.2 Механізм еколого-господарського балансу територій.....	15
1.3.3 Кадастровий механізм	16
1.3.4 Моніторинговий механізм.....	16
1.3.5 Законодавчий і нормативно-правовий механізми	17
1.3.6 Адміністративний механізм управління.....	19
1.3.7 Інформаційно-контрольний механізм.....	19
1.3.8 Науково-освітній (просвітницький) механізм управління	20
1.3.9 Громадський механізм.....	20
1.3.10 Економічний механізм управління.....	21
2 ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ, ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОБОВ'ЯЗКИ І ПРАВА	24
2.1 Функції та ієрархія екологічного управління	24
2.2 Історія розвитку системи природоохоронного управління в Україні	29
2.3 Органи загального та спеціального державного управління	31
2.4 Управління природоохоронною діяльністю органами місцевого самоврядування.....	39
2.5 Державне регулювання екологічної безпеки в Україні	44
2.6 Система громадського екологічного управління	49
2.7 Міжнародні організаційні і правові механізми екологічного управління.....	57
ЛІТЕРАТУРА	67
Додаток А	68
Додаток Б	98

ПЕРЕДМОВА

Розвиток людського суспільства неможливий без взаємодії з навколишнім середовищем, без використання природних ресурсів, а отже, без впливу на природу. Розвиток промисловості, хімізація сільського господарства, збільшення чисельності автотранспорту та зростання чисельності населення впливають на навколишнє природне середовище, на атмосферу, воду, ґрунти, рослинний і тваринний світ.

Вплив людини на навколишнє природне середовище величезний. Розробляючи родовища корисних копалин, будуючи міста людина змінює рельєф місцевості, в наслідок чого виникають нові водотоки і водозабори і навпаки ліквідуються старі. Людина вийшла в космос, втрутилася в природні фізіологічні процеси на генному рівні, навчилася отримувати речовини, які не створюються природою. Цей вплив в одних випадках шкідливо впливає на довкілля, в інших корисно, а часто його важко передбачити.

Втручання в природу без достатніх наукових обґрунтувань може стати причиною серйозних екологічних наслідків. Так, наприклад, осушення верхових боліт в Поліссі призвело до вивітрювання тонкого родючого шару, до пилових бурь, до зниження продуктивності сусідніх ділянок. Наслідки необґрунтованої людської діяльності можуть проявитися ще через кілька десятиліть.

Метою викладання дисципліни є знайомство студентів з теоретичними основами та функціями управління в екологічній діяльності, класифікацією систем і механізмів екологічного управління органами, що здійснюють екологічне управління в Україні, їх структурою, функціональними обов'язками та правами.

Конспект лекцій допоможе студенту оволодіти програмним матеріалом дисципліни «Система екологічного управління» та набути необхідних знань, умінь і навичок у подальшій роботі.

1 ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1 Теоретичні основи управління. Функції управління в екологічній діяльності

З розвитком продуктивних сил людського суспільства, яке супроводжується розподілом праці, виникає об'єктивна необхідність координації людської діяльності на різних рівнях виробництва або при різних формах організації колективної діяльності людей. На певному етапі розвитку людського суспільства управління стає обов'язковим елементом будь-якої форми організації колективної діяльності людини. Будь-яка спільна праця людей, навіть в межах невеликого колективу, який налічує кілька десятків індивідуумів (а в окремих випадках і менше), вимагає в тій чи іншій мірі управління, яке встановлює узгодженість між індивідуальними роботами і здійснює загальні функції, необхідні для руху всього виробничого механізму або колективу людей.

Будь-яке управління, а тим більше управління в суспільстві (соціальне управління), передбачає управління працівниками на основі узгодження їх дій. В цілому *управління можна охарактеризувати як:*

- галузь трудової діяльності, спрямованої на забезпечення узгодженої та ефективної роботи людей з метою вирішення поставлених завдань;
- сукупність заходів регулювання станом системи з метою збереження її стійкості.

У цьому значенні *управління* – це безперервний, інформаційний та цілеспрямований процес впливу на об'єкти управління (колективи людей, технічні і техніко-природні системи), зумовлений необхідністю практичного використання об'єктивних природних, економічних і соціальних законів, що забезпечують цілеспрямоване керівництво цими об'єктами при умовах які можуть змінюватися зовнішньо та внутрішньо.

Відповідно до сучасних уявлень відомих вчених (Н.Ф. Реймерс), *управління* – це процес впливу на систему для приведення її до нового стану або для підтримання її в якомусь установленому режимі. Воно характеризується наявністю системи і зв'язку між її елементами, керуючої і керованої підсистем, динамічним характером системи. Початковим пунктом управлінської діяльності є формування і вибір мети та кінцевим – її досягнення. Риси, властиві всім видам управління, можна об'єднати в дві групи: статичні (форми і структури управління) і динамічні (властиві процесу управління) [1].

У більш загальному сенсі, під управлінням прийнято розуміти дію з боку будь-якого активного початку щодо певних об'єктів або з боку суб'єкта управління щодо об'єкта управління. Така дія спрямована на

досягнення певної мети та бажаного результату. Тому, *метою управління є* досягнення заздалегідь визначеного результату, на що спрямовані певні засоби і методи управління.

Організація – форма об'єднання групи людей, діяльність яких свідомо координує суб'єкт управління для досягнення спільної мети або цілей і упорядкування колективної діяльності.

Суб'єкт управління – це носій предметно-практичної діяльності, джерело управлінської активності, спрямованої на певний об'єкт управління. Суб'єктом управління може бути як окремих індивід, так і соціальна група.

Об'єкт управління – це частина об'єктивної дійсності, на яку спрямовується управлінський вплив. Об'єктом управління може бути як окремих індивід, так і соціальна група.

Предметом науки управління є управлінські відносини, а саме відносини:

- між суб'єктом і об'єктом управління;
- між членами організації, що перебувають на однаковому ієрархічному рівні, спрямовані на взаємну угоду дій відповідно до поставлених завдань;
- між різними організаційними підрозділами в межах одного і того ж об'єкта управління.

Процес управління властивий будь-якому способу суспільного виробництва, а окремі елементи управління існують ще з часів первісного суспільства.

Процес управління можна охарактеризувати з точки зору змісту організації і технології. Зміст визначається суттю, метою, функціями і методами управління. *Організація характеризується наступними стадіями:*

- *Стадія попереднього управління:* визначення мети, прогнозування і планування.
- *Стадія оперативного управління:* організація (включає організацію об'єкта і суб'єкта управління, вплив суб'єкта на об'єкт); мотивація (стимулювання), координація дії; усунення конфліктів.
- *Стадія завершального управління:* контроль, облік і аналіз.

В теорії управління виділяють 2 розділи: теорія управління, яка побудована на базі логічного методу, і мистецтво управління, яке включає узагальнення.

Наукові основи управління – це система наукових знань, яка становить теоретичну базу практики управління. Вся система наукових основ управління складається з 3-х частин:

1. *Методичні основи управління* – відповідні розділи суспільних наук і науки, які вивчають загальні організаційно-технічні закони,

притаманні різним видам управління (кібернетика, теорія систем і т. ін.).

2. *Конкретні управлінські науки* про елементи, функції і аспектах управління: планування, облік, статистика, соціологія, право.
3. *Теорія управління*. Предмет теорії управління: закони і закономірності управління як цілісного, комплексного соціального явища.

Управління в загальному вигляді може розглядатися як процес цілеспрямованого впливу на будь-яку систему (біологічну, технічну, соціальну) з метою підтримки її в певному стані або переведення її в новий стан з урахуванням властивих їй об'єктивних законів.

Серед *основних видів управління* виділяють:

- державне управління;
- громадське управління;
- керування виробництвом;
- управління технікою;
- управління економікою;
- управління науково-технічним прогресом;
- екологічне управління.

Всі види управління органічно пов'язані між собою, їм властиві загальні принципи, форми і методи. Однак специфіка суб'єктів управління визначає для кожного з видів управління власні підходи, інструменти впровадження та механізми реалізації.

В умовах сучасної екологічної кризи, початок якої більшість дослідників відносять до середини 20-го століття, поступового вичерпання ресурсів, швидкого збільшення чисельності населення Землі на одне з перших місць серед інших видів управління вийшло *екологічне управління*. *Об'єктами екологічного управління* виступають не тільки природні ресурси, а й інші елементи навколишнього середовища, а також природні, природно-господарські (або еколого-економічні) територіальні системи (річкові басейни, гірські системи). Об'єктами управління можуть виступати і міжгалузеві комплекси (природно-ресурсний, машинобудівний, гірничопромисловий, паливно-енергетичний, металургійний, будівельний тощо).

Управління в екологічній діяльності – це забезпечення виконання норм і вимог, які обмежують шкідливий вплив забруднюючих речовин на навколишнє середовище, раціональне використання природних ресурсів та їх відновлення, і відтворення.

Іншими словами – це врегульовані правовими нормами суспільні відносини в діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, спрямовані на забезпечення:

- 1) ефективного використання природних ресурсів;
- 2) охорони навколишнього середовища;

- 3) екологічної безпеки;
- 4) дотримання екологічного законодавства;
- 5) попередження екологічних правопорушень;
- 6) захист екологічних прав громадян.

Звідси випливають основні *цїлі екологічного управління*:

- 1) реалізація екологічного законодавства;
- 2) контроль за дотриманням норм і правил екологічної безпеки;
- 3) забезпечення здійснення необхідних заходів щодо раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки;
- 4) досягнення узгодженості між державними органами управління і громадськими організаціями і рухами, громадянами країни під час проведення екологічних заходів.

Характер системи управління визначається, перш за все, поставленою метою, однак він також залежить від конкретних характеристик об'єкта управління (певна територія, екологічна ситуація, вид ресурсів тощо). Характером системи управління в свою чергу визначаються особливості регіонального природокористування і охорони навколишнього середовища. Системи екологічного керування залежать також і від обраних способів впливу (методів управління).

Управління в сфері екології базується на основних принципах охорони навколишнього природного середовища. Охорона природи – це комплекс державних, міжнародних і громадських заходів, спрямованих на раціональне і планове використання, відновлення, множення і охорону природних ресурсів для задоволення матеріальних і духовних потреб як існуючих, так і майбутніх поколінь людей.

До основних принципів охорони навколишнього природного середовища належать:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки та обов'язкове дотримання екологічних стандартів;
- гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я людей;
- попереджувальний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- науково обґрунтоване узгодження економічних, екологічних і соціальних інтересів суспільства;
- використання природних ресурсів з урахуванням степені антропогенних змін території проживання населення;
- прогнозування стану навколишнього середовища і обов'язковість екологічної експертизи;
- демократизм при прийнятті рішень, які впливають на стан навколишнього природного середовища та формування у населення екологічного світогляду;

- стягнення плати за забруднення навколишнього середовища та погіршення якості природних ресурсів;
- компенсація збитку, заподіяного порушенням екологічного законодавства та деякі інші принципові вимоги.

Формулюючи суть екологічного управління, слід враховувати, що *управління природокористуванням і охороною навколишнього середовища* – це управління не природними ресурсами, процесами або біосферою в цілому, а управління діями окремих людей і владних інструкцій, які включені в природні системи певних територій. Розглядаючи в якості об'єктів управління природні ресурси та інші елементи навколишнього середовища, а також природні, природно-господарські територіальні системи і міжгалузеві комплекси, ми перш за все повинні аналізувати певні дії окремих людей і організацій, причетних до здійснення управлінської функції, і лише потім – стан і особливості того чи іншого об'єкта природоохоронного управління.

1.2 Базові основи екологічного управління

До основ екологічного управління відносяться [2]:

1. Екологічні закони і закономірності, які є об'єктивно існуючими науково-систематизованими законами функціонування системи «людина-природа»

Всі екологічні проблеми укладаються в добре відомі всім закони Б. Коммонера, які викладено ним у вигляді афоризмів ще в 1966 році [3]:

- Все пов'язано з усім.
- Все повинно кудись діватися.
- Ніщо не дається задарма.
- Природа знає краще.

Порушення цих законів призводить до екологічних катастроф, деградації навколишнього середовища. Екологічні закономірності є базовими для гармонізації системи «природа-суспільство» і для системного екологічного управління.

2. Регулятивні закони. Це в першу чергу Конституція України, яка визначає права громадян на екологічно безпечне життя і відповідні зобов'язання держави, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», який є основою всього екологічного законодавства. До регулятивних законів відносяться також Постанови Верховної Ради, Розпорядження і Укази Президента України, нормативні акти і рішення уряду.

Регулятивним законодавством визначаються функції екологічного управління, повноваження і відповідальність органів управління,

механізми здійснення функцій і повноважень.

3. Екологічна політика. Це вся сукупність заходів, що здійснюються для забезпечення довгострокової екологічної безпеки з урахуванням економічних можливостей і соціальних потреб суспільства.

Екологічна політика *визначає*:

- цілі та пріоритети;
- основні напрямки екологічної діяльності управлінського апарату;
- вимоги до самої системи управління.

Найбільш розвинені дві області в сфері екологічної політики: глобальна і державна. В даний час формуються ще два рівні: територіальна (регіональна) і локальна (екологічна політика окремих підприємств).

Локальна екологічна політика здійснюється в рамках окремих підприємств (фірм) та залежить від державної і визначається вимогами національного екологічного законодавства. Останнє, в свою чергу, відчуває сильний вплив з боку міжнародних рекомендацій.

Законом України від 28 лютого 2019 р №2697-VIII затверджено «Основні принципи (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р». Цим законом визначено основну мету, засади, принципи та інструменти державної екологічної політики, стратегічні цілі та завдання, етапи реалізації державної екологічної політики.

Державна політика в галузі екології реалізується через окремі міждержавні, державні, галузеві, регіональні та місцеві програми (більше 250 програм), які спрямовані на втілення визначених пріоритетів. Наприклад, Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води, Регіональна програма охорони навколишнього природного середовища в Одеській області, Програма «Чисте повітря м. Одеси», «Чиста вода».

Реалізація державної екологічної політики здійснюється на трьох рівнях управління: національному, регіональному, місцевому.

4. Стандарти, нормативи, ліміти. Основою екологічного управління є контроль відхилень від гранично допустимих нормативів забруднень навколишнього природного середовища, її екологічної чистоти, встановлених лімітів природокористування. Екологічне управління використовує базові стандарти, дотримання яких забезпечує високий рівень ефективності.

Екологічна стандартизація і нормування проводяться з метою встановлення комплексу обов'язкових норм, правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Державні стандарти в галузі охорони навколишнього природного середовища є обов'язковими для виконання і визначають поняття і терміни, режими використання та охорони природних ресурсів, методи контролю за станом навколишнього природного середовища, вимоги щодо запобігання

забрудненню довкілля, інші питання пов'язані з охороною навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів.

Екологічні нормативи розробляють і вводять в дію державні природоохоронні органи (Мінекоенерго України), органи охорони здоров'я та інші уповноважені на те державні органи.

5. *Методологія системного підходу.* Мається на увазі методологія підготовки і прийняття рішень, вирішення складних проблем. Методологія системного підходу підготовки і прийняття рішень, особливо складних проблем, ґрунтується на прискіпливому аналізі різних ситуацій і системної моделі об'єктивного управління. Це сприяє прийняттю оптимальних рішень, досягненню кінцевого результату з мінімальними втратами.

Системний підхід в теорії управління – це:

- концентрація уваги на цілісності структури організації;
- взаємозалежність частин організації, що працюють заради однієї мети;
- орієнтація управління на кінцеві результати діяльності фірми в умовах швидко мінливого зовнішнього середовища.

Системний підхід є методологією аналізу і синтезу об'єктів природи, науки і техніки, організаційних і виробничих комплексів як систем.

6. *Кадастри.* Ведення комплексних державних кадастрів природних ресурсів орієнтоване на вивчення та облік потенціалів, запасів та обігу (самовідновлення) природних ресурсів, оцінку ресурсного потенціалу, а також умов відновлення ресурсів басейнів, регіонів і країни в цілому. Саме на основі кадастрів проводиться аналіз і прогнозування ресурсної бази економіки, що дає підставу говорити про якість навколишнього середовища, розробляти державні програми комплексного освоєння та запобігання виснаженню природних ресурсів.

Державний кадастр природних ресурсів – це система державного обліку природних ресурсів, їх обсягу, характеру та режим використання. Державні кадастри природних ресурсів дають всебічну інформацію для ефективного управління в галузі природокористування. В Україні згідно із законодавством ведуться такі державні кадастри природних ресурсів:

- земельний кадастр,
- водний кадастр,
- кадастр родовищ корисних копалин,
- лісової кадастр,
- кадастр тваринного світу.

Ведення кадастрів природних ресурсів базується на принципах єдності, безперервності, об'єктивності, економічної ефективності, доступності та періодичності оновлення. Єдність в організації ведення окремих кадастрів природних ресурсів означає, що вони охоплюють всю територію України і побудовані на однаковій теоретичній основі (незалежно від форм власності). Безперервність в організації природних

кадастрів означає, що первинні матеріали, отримані на основі обстеження природних ресурсів, коригуються з урахуванням поточних змін, які викликані природними, виробничо-господарськими та правовими чинниками. При цьому доповнення і зміни повинні вноситися в установленому порядку і у відповідні терміни. *Об'єктивність* в організації ведення природних кадастрів вимагає отримання достовірної інформації, що характеризує кількісні і якісні параметри природних ресурсів. Недостовірна інформація може бути причиною значних економічних і соціальних втрат, призводить до помилок в розміщенні продуктивних сил країни, а в умовах ринкової економіки – до банкрутства. Тому на всіх етапах ведення природних кадастрів необхідно уникнути помилок, тобто необхідно отримати об'єктивну інформацію і не допустити помилок при її обробці і проектних рішеннях [4].

7. *Механізми управління* складаються з груп екологічних і функціональних механізмів, які є водночас механізмами гармонізації співіснування суспільства і природи. До екологічних належать механізми біотичного регулювання навколишнього природного середовища, еколого-господарського балансу територій, обліково-кадастровий та екологічного моніторингу. До функціональних належать економічний, адміністративний, інформаційно-контрольний та громадський механізми.

Екологічні спираються переважно на екологічні закономірності співіснування суспільства і природи. Функціональні – на регулятивне екологічне національне та міжнародне законодавство, стандарти і норми [2, 5].

1.3 Класифікація систем та механізмів екологічного управління

Екологічне управління, як і сама екологія, є досить розгалуженою і багатофункціональною сферою діяльності різних суспільних, державних, корпоративних і інших інституцій, у тому числі міжнародних. Воно може функціонувати як:

- цілісна система (наприклад, державна),
- окрема цільова функція (наприклад, управління екологічною безпекою),
- функція, орієнтована на окремий об'єкт (наприклад, управління відходами).

Розглянемо класифікацію управління за системними ознаками. На процес гармонізації життєдіяльності суспільства і збалансованого розвитку найбільш чутливо впливають такі системи:

- державного екологічного управління;
- корпоративного екологічного управління;

- місцевого екологічного управління або самоврядування;
- громадського екологічного управління;
- басейнового управління;
- управління екологічними мережами (природним заповідним фондом);
- управління екологічною безпекою.

Кожна з перелічених систем екологічного управління має свою законодавчу й нормативну, в тому числі міжнародну, базу; власну екологічну політику, а отже, і стратегію; свої організаційні структури і механізми здійснення функцій. У цілому вони складають *національну систему екологічного управління*.

Всім системам управління характерна наявність таких невід'ємних системних складових частин і елементів, як суб'єкт і об'єкт управління, керуючий вплив і зворотний зв'язок, які утворюють єдиний і в той же час загальний контур управління.

Суб'єкт управління (органи управління в галузі екології) здійснюють керуючий вплив (на підставі законів, указів, підзаконних актів, стандартів, постанов, наказів, програм екологічного спрямування) на *об'єкт управління* (соціальні об'єкти, підприємства, природні об'єкти), який відповідно до отриманого управлінським впливом змінює свій стан, діяльність, кількісні та якісні параметри стану або впливу на навколишнє середовище [2].

Об'єкт управління може впливати на навколишнє середовище в двох напрямках:

- «від природи до людини» (вилучення природних ресурсів);
- «від людини до природи» (забруднення навколишнього середовища).

Вплив на навколишнє середовище є кінцевим результатом діяльності об'єкта управління і являє собою його вихід – вплив життєдіяльності суспільства. Власне саме характеристика дії об'єкта управління на навколишнє середовище служить критерієм ефективності функціонування систем екологічного управління, позитивом дії механізмів управління і гармонізації.

Стабілізація і гармонізація, динамічна рівновага суспільства в природному середовищі досягається спеціальними засобами та методами, які дістали назву *механізмів екологічного управління* (механізмів природоохоронної діяльності і природокористування). З офіційних джерел найбільш відомими стали такі *механізми екологічного управління*:

- біотичне регулювання навколишнього середовища;
- еколого-господарський баланс територій;
- кадастровий;
- моніторинговий;
- законодавчий і нормативно-правовий;

- економічний;
- адміністративний;
- інформаційно-контрольний;
- науково-освітній;
- громадський.

У різноманітних системах екологічного управління ці управлінські механізми діють по-різному, але фундаментальним для всіх систем є механізм біотичного регулювання, через який реалізуються екологічні закономірності співіснування суспільства і природи.

1.3.1 Механізм біотичного регулювання навколишнього середовища

Біотичний механізм регулювання – це природний механізм підтримання екологічної рівноваги, яке повністю відповідає законам функціонування навколишнього середовища та в яких ставляться вимоги щодо обмежень на господарську діяльність, на розвиток в широкому розумінні.

Для забезпечення біотичного регулювання навколишнього середовища необхідно підтримувати біоту Землі в допороговому стані, тобто зберігати відповідний рівень обурення природних біотичних угруповань (ландшафтів) на більшій частині Землі. Культурні рослини і домашні тварини, а також ліси, які інтенсивно експлуатуються, вже втратили здатність до біотичного регулювання навколишнього середовища. При повному «освоєнні» людиною біосфери біотичне регулювання необоротно зруйнувалося б і людина повинна була б здійснювати техногенне управління навколишнім середовищем в глобальному масштабі. Однак замінити біотичне регулювання на техногенне неможливо – людство не в змозі забезпечити переробку потоків інформації такого обсягу, на який здатна природна біота (кожен мікрон земної поверхні контролюється сотнями незалежних організмів, будь-яка клітина яких обробляє потоки інформації, які можна порівняти хіба що з потоками інформації в сучасних персональних комп'ютерах).

Нестримний розвиток людства, який супроводжується руйнуванням, перекреслить надії на збереження біоти і природних механізмів регулювання. Деградована біота зможе в такому випадку відновити механізми регулювання хіба що тоді, коли в новій системі навколишнього середовища вже не буде ніші для людства і великих тварин і вся біота радикально зміниться.

Теорія біотичного регулювання навколишнім середовищем є поки що єдиним варіантом наукового і практичного фундаменту для обґрунтування процесів гармонізації співіснування суспільства і природи та збалансованого розвитку. Вона спирається на відомі фізичні, біологічні

та екосистемні закони, на весь накопичений емпіричний масив даних, її висновки експериментально перевірені, що дає підставу робити прогнози розвитку [3].

1.3.2 Механізм еколого-господарського балансу територій

Еколого-господарський баланс територій слід розуміти як збалансоване співвідношення різних видів антропогенної діяльності та різних груп населення на території з урахуванням потенційних можливостей природи, що забезпечує відновлення природних ресурсів і не викликає негативних екологічних змін та наслідків. Методологія еколого-господарського балансу ґрунтується на господарській або несучій ємності біосфери, неперевищення якої і гарантує відсутність «негативних екологічних змін і наслідків».

Для визначення еколого-господарського балансу територій використовують такі *характеристики*:

- розподіл земель за видами й категоріями (землі сільськогосподарського призначення, житлової та громадської забудови, природно-заповідного фонду, оздоровчого та рекреаційного призначення, історико-культурного призначення, лісового, водного фонду тощо);
- площа земель за видами й ступенем антропогенного навантаження;
- площа природних зон;
- напруженість еколого-господарського стану територій;
- інтегральне антропогенне навантаження;
- природна захищеність територій;
- екологічний фонд територій.

Здатність територій або природно-техногенної системи протистояти антропогенному впливу і підтримувати екологічну рівновагу визначає її природну захищеність. Відомо, що стійкість екосистеми тим вище, чим більше її біологічне різноманіття. Так само стійкість або захищеність територій тим більше, чим більше її ландшафтне різноманіття. *Наявність різноманітних природних зон, рівномірний розподіл ділянок з природними біогеоценозами в межах території збільшують її природну захищеність.* Одним із заходів підвищення природної захищеності територій і досягнення необхідного еколого-господарського балансу є створення оптимальної мережі природно-заповідного фонду цієї території.

Структура землекористування є визначальним *фактором екологічної стійкості території.* Від того яка застосовується господарська спеціалізація певної території і як відбувається розподіл антропогенного навантаження, залежить ступінь її природної захищеності, що є мірилом гармонізації взаємовідносин людини і природи на цій території.

Оптимальне досягнення еколого-збалансованого розвитку території вимагає використання відповідної інформаційної основи, що спирається на еколого-господарському балансі. Проведення оцінки еколого-господарського балансу території і використання його для забезпечення раціонального землекористування та формування раціональних структур виробництва і споживання дає можливість організації здійснювати землеустрій території відповідно до загальних завдань гармонійного розвитку виробничого та природно-ресурсного потенціалу [2].

1.3.3 Кадастровий механізм

Кадастровий механізм – це первинний еколого-господарський механізм обліку природного біоти, визначення господарської ємності біосфери. Облікові функції екологічного управління реалізуються через державні природні кадастри: земельний, водний, лісовий, корисних копалин. Ці кадастри ведуться для обліку кількісних характеристик природного потенціалу.

Базовим державним кадастром є – земельний. В нього входять: ґрунт, ландшафти, поверхневі і ґрунтові води, рослинність, тваринний світ. Це обумовлює необхідність розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо внесення до складу кадастру блоку даних, що характеризують стан і зміни природних територіальних комплексів (ландшафтів) під впливом антропогенних факторів, а також достовірну господарську екологічну інформацію, зокрема про стан біотичного механізму регулювання. Виділення природних територіальних комплексів повинно мати еколого-господарської оцінки, містити визначення видів і ступенів антропогенних навантажень, здатності природних комплексів (біоти) витримувати ці навантаження (несуча ємність).

1.3.4 Моніторинговий механізм

Моніторинговий механізм – це механізм спостереження за станом навколишнього природного середовища, який функціонує на підставі закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

За результатами систематичних спостережень відбувається збирання, обробка, передавання, збереження та аналіз відповідної інформації, прогнозування змін стану навколишнього природного середовища та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Одним з головних завдань моніторингу є спостереження за біотичною компонентою навколишнього середовища і джерелами антропогенного впливу. Практично мова йде про спостереження за біотичним механізмом регулювання навколишнього природного

середовища (моніторинг заповідних зон, лісів, землі тощо) [2].

1.3.5 Законодавчий і нормативно-правовий механізми

Екологічне законодавство закріплює екологічні права і обов'язки громадян, екологічні інтереси суспільства, держави та юридичних осіб, механізми їх реалізації і захисту (прав, інтересів), регулює відносини в галузі використання, відновлення й охорони земельних, водних, лісових та інших природних ресурсів, визначає режими територій та об'єктів особливої охорони і забезпечує вимоги екологічної безпеки в Україні.

Екологічне законодавство України виходить із того, що сучасний стан соціально-економічного розвитку в країні характеризується різким погіршенням екологічної ситуації на місцевому, регіональному та державному рівнях. Тому *законодавчий механізм спрямований на запобігання* проявам екологічних ризиків і небезпеки від негативного техногенного впливу й стихійних явищ з урахуванням стану економічного розвитку держави.

Законодавчо-правовий механізм складається з декількох блоків законодавчого і підзаконного регулювання:

Перший блок – Конституційне регулювання екологічних правовідносин. В системі законодавчих актів екологічного права в Україні особливе місце займають норми екологічного спрямування, що закріплені в Конституції України прийнятої Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Таких норм у Основному Законі держави налічується більше десятка. Їх фундаментальний характер визначає юридичну основу для вироблення екологічної доктрини (політики) держави і розвитку системи загальних і спеціальних норм екологічного права.

Всі *конституційні норми*, які регулюють відносини по використанню природних ресурсів і охороні навколишнього природного середовища, можна розділити на *три групи*:

- власне екологічні норми: норми, які містять правові вимоги в сфері використання природних ресурсів;
- які визначають правовий режим природних об'єктів і суб'єктів, які встановлюють правовий статус природокористування;
- норми, які закріплюють компетенцію органів державної влади і місцевого самоврядування в сфері екології.

Методологічною основою першої групи норм є ст. 50 Конституції, яка закріплює право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданих порушенням цього права збитків, а також на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища, яка не може бути засекречена.

У ст. 16 Основного Закону визначається правосуб'єктність держави в сфері охорони навколишнього природного середовища, яка визначає

забезпечення екологічної безпеки і підтримку екологічної рівноваги на території країни як обов'язок держави.

Згідно ст. 66 Конституції кожному визначена юридичний обов'язок не заподіювати шкоду природі, відшкодовувати завдані їй збитки. А частина 7, ст. 41 Основного Закону говорить, що власник використовуючи власність не може погіршити екологічну ситуацію і природні якості землі.

До другої групи конституційних норм можна віднести ст. 13 і 14 Основного Закону, які закріплюють народну приналежність і загальнонаціональне значення використання природних ресурсів (земля, надра, атмосферне повітря, вода), проголошують землю основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

Третя група норм дуже велика і міститься в розділах Конституції, які встановлюють компетенцію органів державної влади і місцевого самоврядування. Вони в конституційному акті не мають галузевої конкретизації і діють в рамках загальноправової компетенції органів державної влади (ст. 116, 119) і місцевого самоврядування (ст. 142).

Другий Блок – Еколого-правове регулювання. Він базується на нормах закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також на законах та підзаконних актах, що прийняті на його подальший розвиток, в тому числі: Земельний, Водний, Лісовий кодекси, кодекс України про надра, Закони України «Про тваринний світ», «Про охорону атмосферного повітря», «Про природно-заповідний фонд», «Про відходи».

Цими нормативно-правовими актами передбачено мету, завдання, принципи і механізми забезпечення конституційних екологічних правовідносин; забезпечується гуманізація і демократизація регулювання екологічних правовідносин; встановлено розподіл управлінської компетенції між законодавчими й урядовими органами влади в галузі природокористування, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки; закріплено пакет екологічних прав громадян.

Третій Блок – Регулювання екологічних правовідносин еколого-правовими нормами різних галузей законодавства. Базується на гармонізації сфер здійснення законодавчої, науково-технічної, підприємницької, зовнішньоекономічної та іншої діяльності, спрямованої на впровадження системи еколого-правових вимог у процесі їх здійснення щодо використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки. Збалансування правової системи України з погляду екологізації її галузей та окремих правових інституцій.

Четвертий Блок – Міжнародно-правове регулювання. Ратифікація Верховною Радою України міжнародних конвенцій на рівні ООН, Європейського союзу, а також багатосторонніх угод України з іншими державами світу з наданням пріоритетів міжнародним еколого-правовим нормам у процесі гармонізації екологічного законодавства України з

керівними принципами розвитку світового співтовариства.

1.3.6 Адміністративний механізм управління

Суть *адміністративного механізму управління* в сфері охорони навколишнього середовища полягає у виконанні урядом функцій регулювання, нагляду, прогнозування, планування, інформування, експертизи, досліджень, контролю та інших видів виконавчо-розпорядчої діяльності.

Одним з головних завдань адміністративного управління є залучення всіх суб'єктів соціально-економічних відносин суспільства, організацій в процес гармонізації взаємин з природою. Основна мета залучення і взаємодії полягає у використанні широкого кола засобів екологізації, виявленні балансу між короткостроковими прибутками індивідуальних членів суспільства, компаній і довгостроковим еколого-економічним інтересом суспільства в цілому.

Роль уряду (адміністрації), органів державного екологічного управління полягає в тому, щоб примусити виробників для підтримки екологічного балансу компенсувати зовнішні екологічні витрати.

Забруднення атмосфери, води, землі здебільшого відбувається тому, що вони не мають індивідуального власника. У цій ситуації уряд країни змушений виступати від імені своїх громадян, всього суспільства, як більшості, що зацікавлена в збереженні екологічної рівноваги. Адміністративний механізм урядових дій у такому разі полягає в здійсненні своїх повноважень через управлінські функції – комплексне планування, виконання запланованих рішень, контроль і коригування комплексу природоохоронних заходів. Тобто це є застосуванням примусових заходів (штрафи, оподаткування) до тих суб'єктів суспільства, які порушують вимоги екологічного законодавства. Адміністративний механізм визначається також законодавчо і має свою розгалужену управлінську інфраструктуру, що ставить собі за мету забезпечити реалізацію конституційних екологічних прав людини як особистості.

1.3.7 Інформаційно-контрольний механізм

Цей механізм функціонує в правовому полі всіх систем екологічного управління і спрямований на підготовку, прийняття та контроль за виконанням управлінських рішень.

База даних інформаційно-контрольного механізму формується за результатами розробки кадастрів, екологічного й функціонального моніторингу, екологічного картографування, моделювання антропогенних процесів тощо.

Враховуючи те, що екологічний і функціональний контроль є однією

із системоутворювальних функцій екологічного управління, він повинен здійснюватися на основі комплексного моніторингу, тобто екологічного й функціонального, на підставі Положення про державний моніторинг навколишнього природного середовища, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, а також Положень про функціонування уповноважених органів влади: Міністерства енергетики та захисту довкілля, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Державного агентства лісових ресурсів України, Державного агентства водних ресурсів України, Державного агентства земельних ресурсів України та ін.

1.3.8 Науково-освітній (просвітницький) механізм управління

Надзвичайна складність зв'язків у природі не до кінця вивчена і зрозуміла. Це видно на прикладі біотичного регулювання. Якщо в одних країнах активно споживають енергію, сприяючи тим самим парниковому ефектові, то в інших країнах унаслідок цього відбуваються сильні повені; споживацька поведінка в одному регіоні призводить до екологічної кризи в іншому, наприклад, до повеней або опустелювання. І все це відбувається за умов широкої людської обізнаності про екологічні наслідки дій, неадекватних рівню освіченості в питаннях належної екологічної поведінки. Отже, потрібна висока мудрість в усвідомленні гармонії людини і природи, зваженість і розсудливість в оцінці того, що сталося; справедливість відносно нинішніх і прийдешніх поколінь; надзвичайна мужність, щоб відмовитися від сумнівних цінностей.

У Всесвітній програмі дій на ХХІ століття визначається, що *наукові знання необхідні для забезпечення раціонального управління навколишнім середовищем, а також для щоденного виживання та задоволення майбутніх потреб людства*. Така постановка проблеми вимагає в першу чергу ретельної розробки методів механізмів управління, що пов'язано насамперед із діалектикою співіснування суспільства і природи.

1.3.9 Громадський механізм

Цей механізм визначений законодавчо і впливає з екологічних громадянських прав як сукупності юридичних можливостей та засобів, що спрямовані на задоволення інтересів та потреб громадян в екологічно безпечному житті і відновленні природних об'єктів та ресурсів для своїх нащадків.

Громадський механізм складається з:

- екологічних прав і обов'язків громадян;
- гарантій і захисту екологічних прав громадян;

- повноважень громадських об'єднань в галузі охорони навколишнього природного середовища;
- громадського контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища, що здійснюється громадськими інспекторами.

Екологічні інтереси громадян не персоніфіковані, а отже, належать усім громадянам, тобто суспільству. Вони *задовольняються в процесі* реалізації комплексу екологічних заходів – організаційних, управлінських, економічних, технічних, превентивних (антикризових) – і в процесі забезпечення екологічного правопорядку.

Форми реалізації екологічних прав громадян передбачаються і забезпечуються системою соціально-правових гарантій.

Виходячи з пріоритетності екологічних прав громадян, *громадський механізм екологічного управління* передусім передбачає реалізацію прав громадян на екологічно безпечне життя. Важливе значення тут має можливість реалізації прав громадян на екологічну інформацію, на участь в проведенні громадської екологічної експертизи.

1.3.10 Економічний механізм управління

Економічні механізми раціонального природокористування, охорони навколишнього природного середовища і відновлення природних об'єктів, ресурсів визначаються і регламентуються на законодавчому державному рівні. У законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (розділ X) розкрито економічний механізм забезпечення охорони довкілля, який визначає:

- взаємозв'язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів по охороні навколишнього природного середовища на основі економічних важелів;
- визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- встановлення лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище;
- встановлення ставок екологічного податку;
- надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

- відшкодування в установленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Економічний механізм екологічного управління в Україні ґрунтується на концепції платності природокористування. Він охоплює систему економічних інструментів, які спрямовані на акумулювання матеріальних ресурсів для реалізації природоохоронних програм та на мотивацію товаровиробників до підвищення екологічності застосовуваних технологій і власної продукції. Відповідно складовими економічного механізму нині мають бути:

- економічне оцінювання природних ресурсів;
- плата за спеціальне використання природних ресурсів;
- екологічний податок;
- система фінансування і кредитування природоохоронних заходів;
- екологізація податкової і цінової систем;
- підтримка становлення і розвитку екологічної індустрії.

Економічний механізм природокористування покликаний на практиці розв'язати завдання ефективного використання природних ресурсів з метою задоволення виробничих потреб суспільства, формування екологічно безпечного середовища, забезпечення стабільного і достатнього фінансування природоохоронних програм.

В Україні здійснюється стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища шляхом:

- надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, при переході на маловідхідні і ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання і устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;
- надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;
- встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;

- звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища;
- передачі частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах підприємствам, установам, організаціям і громадянам на заходи для гарантованого зниження викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих фізичних, хімічних та біологічних впливів на стан навколишнього природного середовища, на розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв;
- надання можливості отримання природних ресурсів під заставу.

В Україні здійснюється добровільне і обов'язкове державне та інші види страхування громадян та їх майна, майна і доходів підприємств, установ і організацій на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів.

Контрольні запитання

1. Що таке управління? Суб'єкти та об'єкти управління.
2. Які існують стадії управління?
3. Які цілі екологічного управління?
4. Що відноситься до основ екологічного управління?
5. Які з найважливіших екологічних законів і принципів у розвитку суспільства Ви знаєте?
6. Через які механізми екологічне управління виконує свою головну роль? Розкрийте кожен з них.
7. На яких принципах ґрунтується екологічне управління?
8. Які головні функції екологічного управління?
9. Через які блоки механізмів реалізуються функції екологічного управління?

2 ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ, ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОБОВ'ЯЗКИ І ПРАВА

2.1 Функції та ієрархія екологічного управління

На підставі біотичних принципів гармонізації життєдіяльності і збалансованого розвитку наведемо *головні напрями державного екологічного управління* [2]:

- екологічне оздоровлення деградованих природних об'єктів, ландшафтів і стабілізація екологічного стану держави;
- відновлення природного потенціалу, заощадливе природокористування;
- формування національної екологічної мережі;
- охорона навколишнього природного середовища;
- забезпечення екологічної безпеки, зменшення антропогенного тиску і забруднення відходами;
- екологізація загальних функцій управління державою;
- екологізація соціально-економічного розвитку, впровадження принципів збалансованого розвитку.

На сьогодні *найрозвиненішими є напрями* охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки. Вони мають свою досить розвинену природоохоронну законодавчу базу і є самостійними галузями, екологічного управління. Розвиненим напрямом також є управління природокористуванням.

У державній системі екологічного управління всі перелічені *напрямки* є цільовими і здійснюються на підставі Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» і Земельного, Водного та інших кодексів України, які *забезпечують* правову регламентацію переважно охоронних функцій, функцій державного дозволу і контролю, не поширюючись на процеси гармонізації життєдіяльності суспільства в природному середовищі, на процес збалансованого розвитку всіх його складових. При цьому слід зазначити, що більшість із перелічених цільових напрямів управління вже мають певну законодавчу базу (наприклад, Закон України «Про формування національної екологічної мережі»).

Постійне вдосконалення систем екологічного управління є однією з вимог міжнародної та європейської системи стандартизації екологічного управління. Для державної системи екологічного управління це означає її функціональне розширення й системно-методологічне поглиблення. Йдеться не тільки про охоронні функції, а й про освоєння функцій гармонізації.

Отже, *системно-методологічне поглиблення* – це освоєння нових сучасних механізмів екологічного управління, їх підпорядкування природному механізмові біотичного регулювання навколишнього природного середовища і принципам збалансованого розвитку.

У Державній системі екологічного управління (ДСЕУ) застосовується [2]:

- *загальне управління*, яке здійснюється в особі державних законодавчих, виконавчих, правових органів;
- *спеціальне управління*, яке здійснюється суб'єктами, які мають спеціальні повноваження на екологічне управління відповідно до чинного законодавства.

Цей поділ має своє відображення в структурі функцій ДСЕУ – загальні і спеціальні.

До загальних функцій належать:

Законодавче регулювання. Визначення основних напрямів державної екологічної політики, яка забезпечує гармонізацію відносин суспільства і природи, збалансований розвиток, формування й розвиток законодавчо-правової бази та регулювання відносин у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, екологічної безпеки і екологічного управління державою.

Прогнозування. Отримання науково обґрунтованих варіантів тенденцій розвитку показників якості навколишнього природного середовища та здоров'я населення, показників природно-ресурсного потенціалу, ризиків виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, індикаторів збалансованого розвитку.

Планування. Виважена передбачуваність використання, відновлення й охорони навколишнього природного середовища; розробка міждержавних, державних, регіональних, місцевих екологічних програм; планування заходів щодо попередження й реагування на надзвичайні ситуації щодо забезпечення екологічної безпеки.

Організація. Забезпечення реалізації державної екологічної політики на національному й міжнародному рівнях у контексті збалансованого розвитку, максимальне сприяння виконанню законів та інших нормативних актів з охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, організація управління державою.

Координація. Координування діяльності міністерств, відомств, підприємств, установ та організацій, незалежно від форм власності та підпорядкування, у галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання й відновлення природних ресурсів та екологічної рівноваги.

Погодження. Максимальна погодженість поточних і перспективних планів роботи галузей, підприємств, установ та організацій в питаннях

охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів.

Контроль і нагляд. Забезпечення дотримання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності та підпорядкування, а також громадянами.

До спеціальних функцій належать:

Біовпорядження. Формування національної екологічної мережі з біосферними ядрами (центрами), збереження й помноження біологічного різноманіття, посилення біотичного механізму регулювання навколишнього середовища.

Ресурсовпорядження. Здійснення просторово-територіального устрою природних ресурсів та об'єктів: землеустрою, лісовпорядкування, паспортизації водних об'єктів тощо, а також встановлення територій з особливим режимом користування та охорони.

Розподіл і перерозподіл природних ресурсів. Механізм процесу надання природних ресурсів у користування (власність) та припинення права користування (власності) природними ресурсами.

Облік природних ресурсів. Ведення природоресурсних кадастрів (сукупність кількісних, якісних та інших характеристик екологічного, господарського та правового стану природних ресурсів): земельного, водного, лісового, рекреаційного, родовищ корисних копалин, рослинного і тваринного світу, Червоної книги України, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відходів, екологічно небезпечних об'єктів і територій тощо.

Спеціалізований контроль. Державний контроль за дотриманням норм і правил у галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання й відновлення природних ресурсів, у тому числі землі, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів, інших об'єктів рослинного й тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, а також контроль у сфері поводження з відходами, за додержанням норм екологічної безпеки.

Лімітування. Затвердження для підприємств, установ та організацій лімітів використання чи видобування природних ресурсів, лімітів скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, а також лімітів на утворення й розміщення відходів.

Нормування. Визначення нормативів гранично допустимих викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та інших видів шкідливого впливу на нього, а також нормативів плати за забруднення навколишнього середовища і розміщення відходів. Впровадження стандартів екологічного управління та аудиту.

Стратегічна екологічна оцінка. Забезпечення проведення екологічного дослідження, аналізу, оцінки об'єктів чи діяльності, спроможних негативно впливати на стан навколишнього природного середовища і здоров'я населення, а також забезпечення процесу підготовки висновків про їхню відповідність екологічним вимогам.

Моніторинг. Спостереження, збір, обробка й передавання, зберігання й аналіз інформації про стан навколишнього природного середовища, оцінка й прогнозування його змін та ступеня небезпечності, розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Вирішення спорів. Врегулювання розбіжностей між суб'єктами екологічних правовідносин та захист порушених екологічних і пов'язаних із ними суб'єктних прав.

Забезпечення відповідальності за екологічні правопорушення. Складання протоколів та розгляд справ про адміністративні правопорушення в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів; подання позовів про відшкодування збитків і втрат, заподіяних у результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища; обмеження чи призупинення (тимчасове) діяльності підприємства об'єктів, незалежно від форм власності та підпорядкування, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вимог дозволів на використання природних ресурсів, з перевищенням нормативів гранично допустимих викидів, лімітів на скиди забруднюючих речовин.

Стандартизація. Розробка і встановлення комплексу обов'язкових правил, вимог, норм і нормативів у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів, забезпечення екологічної безпеки.

Аудит. Збирання інформації та оцінка відповідності екологічного стану, діяльності, заходів, умов, а також системи екологічного управління об'єкта аудиту (суб'єкт господарювання, природний об'єкт, програма, проект тощо) екологічним вимогам, розробка рекомендацій щодо поліпшення його екологічних аспектів.

Сертифікація. Визначення, перевірка й документальне підтвердження об'єкта сертифікації встановленим екологічним вимогам.

Ліцензування. Екологічне обґрунтування, адміністративно-правове й державне економічне регулювання, а також екологічний контроль за виробництвом і сферою послуг шляхом видачі дозволів на здійснення певної діяльності, пошук (розвідка) та експлуатація родовищ корисних копалин, захоронення (складування) відходів, екологічно небезпечна діяльність тощо.

Страховання. Встановлення відповідальності страхувальника (страхової фірми) за ризики, пов'язані з понаднормативним забрудненням навколишнього природного середовища.

Організація освіти. Організація екологічного виховання, забезпечення безперервної екологічної освіти населення та обов'язкової екологічної підготовки керівних кадрів.

Інформування. Забезпечення систематичного й оперативного інформування населення, органів державної влади, підприємств, установ, організацій та громадян про стан навколишнього природного середовища, захворюваності населення.

Постійне вдосконалення управління. Процес систематичного оцінювання діяльності ДСЕУ, розробка та впровадження заходів щодо підвищення ефективності й результативності екологічного управління.

Ієрархія управління забезпечує розв'язання стратегічних екологічних завдань у вищих ланках управління і передачу більш дрібних і локальних проблем на нижчі ланки управління. Залежно від масштабності об'єктів і рівня суб'єктів екологічного управління, в ДСЕУ можна виділити макро- і мікроекологічне управління. *Макроекологічне управління* поширює свою дію на великомасштабні об'єкти, такі як природне середовище держави, окремі регіони, природні екосистеми, природні ресурси загальнодержавного значення, а також на здоров'я населення. *Мікроекологічне управління* поширює свою дію на адміністративно-територіальні райони, підприємства, організації, природні об'єкти, що мають певні межі на місцевості (земельні ділянки, водні об'єкти, ділянки континентального шельфу тощо).

До суб'єктів *макроекологічного управління* належать центральні законодавчі й виконавчі структури, органи регіональної влади, органи екологічного управління. Вони уповноважені приймати управлінські рішення, що стосуються держави в цілому, регіонів, галузей народного господарства тощо.

До суб'єктів *мікроекологічного управління* належать виконавчі структури, органи місцевого самоврядування та органи екологічного управління, системи екологічного менеджменту суб'єктів господарювання. Вони уповноважені приймати управлінські рішення, що стосуються невеликих територій, окремих природних об'єктів, підприємств, організацій.

У галузі охорони навколишнього природного середовища підходи в управління зумовлені територіальними обсягами природних екосистем, які визначають відповідні рівні: загальнодержавний – поширюється на всю територію України; регіональний – охоплює територію в межах двох чи більше областей та АР Крим або поширюються на територію суміжних держав та акваторію морської економічної зони; місцевий – охоплює територію в межах АР Крим, області, району.

Природа не визнає адміністративних кордонів, і характер просторового поширення природних систем територіально не відповідає сучасному адміністративно-територіальному устрою держави.

Існуючі рівні управління ДСЕУ нині реалізують територіальний принцип управління, але не в екологічному, а в адміністративному плані. Тому в ієрархії ДСЕУ розрізняють такі рівні екологічного управління, що відображають адміністративно-територіальний устрій держави:

- національний (територія всієї держави);
- регіональний (територія області, АР Крим, міст Києва та Севастополя);
- місцевий (територія адміністративно-територіального району, зона надзвичайної екологічної ситуації);
- об'єктовий (природний об'єкт, підприємство).

ДСЕУ передбачає водночас галузеве управління, основою якого є міністерства, комітети, відомства, концерни, корпорації та інші галузеві установи й організації, які мають свої підвідомчі структури в усіх регіонах.

На рівні окремого підприємства як об'єкта екологічного управління перетинаються два рівні управління: територіального – з боку місцевих органів екологічного управління, та галузевого – з боку відомчих органів екологічного управління. Під впливом дій цих двох рівнів управління функціонує система екологічного менеджменту підприємства (об'єкта екологічного управління). Ступінь ефективності функціонування системи екологічного управління на рівні об'єкта значною мірою залежить від узгодженості впливів територіальної та галузевої управлінських систем.

2.2 Історія розвитку системи природоохоронного управління в Україні

Серед держав пострадянського простору Україна має одну з найдавніших історій формування засад екологічного управління. Створення органів управління з окремих питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення безпеки людини від негативних факторів навколишнього природного середовища, має давню історію. Саме існування таких органів було викликано необхідністю виконання приписів щодо збереження природних об'єктів, що мали цінність як природний ресурс або захисний фактор. Однак спеціалізовані органи екологічного управління для виконання цих завдань не створювались, а виконання функції екологічного управління покладалося на армію, поліцію, інші відомства, і їхня діяльність мала яскраво виражений природоресурсовий характер. Охорона природи обмежувалася лише поширенням природоохоронних знань,

закликами щодо охорони певних видів тварин або птахів з боку окремих ентузіастів.

Після проголошення України незалежною державою було вдосконалено системи органів державного екологічного управління. У 1991 р. на базі Державного комітету УРСР з охорони природи було створено Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. Указом Президента України від 15 грудня 1994 р. «Про утворення Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України» діяльність Міністерства охорони навколишнього природного середовища було припинено, а на базі його та Державного комітету України з ядерної та радіаційної безпеки створено нове міністерство – Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки.

Продовження та напрями адміністративної реформи в Україні знайшли своє відображення в Указі Президента від 15 грудня 1999 р. «Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади». Відповідно до цього Указу, на базі Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, Комітету України з питань геології та використання надр, Комітету України з питань гідрометеорології, Державної адміністрації ядерного регулювання України, Головного управління геодезії, картографії та кадастру, а також Державної комісії у справах випробувань і реєстрації засобів захисту та регуляторів росту рослин і добрив було створено Міністерство екології та природних ресурсів України, на яке було покладено виконання обов'язків спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів.

У 2003 р., ґрунтуючись на Рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 6 червня 2003 р. «Про невідкладні заходи щодо підвищення ефективності надрокористування в Україні», Президентом України було зроблено висновок про неефективність державного управління в галузі охорони довкілля, наявність серйозних недоліків у цій сфері, що призводить до нераціонального використання природних ресурсів і негативно відбивається на навколишньому природному середовищі. Зважаючи на це, в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 червня 2003 р. «Про невідкладні заходи щодо підвищення ефективності надрокористування в Україні» Кабінету Міністрів України було запропоновано в місячний строк подати пропозиції щодо підвищення ефективності державного регулювання у сфері надрокористування шляхом створення на базі Міністерства екології та природних ресурсів України Міністерства екології України та Державного комітету природних ресурсів України.

15 вересня 2003 р. Указом Президента «Про заходи щодо підвищення ефективності державного управління у сфері охорони

навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів» було прийнято офіційне рішення про реорганізацію Міністерства екології та природних ресурсів України в Міністерство охорони навколишнього природного середовища України та Державний комітет природних ресурсів України.

9 грудня 2010 р. Міністерство охорони навколишнього природного середовища України реорганізоване в Міністерство екології та природних ресурсів України. Мінприроди України було головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у формуванні і забезпеченні реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та у межах своєї компетенції біологічної, генетичної та радіаційної безпеки.

У 2019 р. до нього приєднано Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. Таким чином було утворено **Міністерство енергетики та захисту довкілля України**.

Таким чином, за часи незалежної історії існування нашої держави можливо виділити наступні основні етапи в розвитку природоохоронного міністерства:

- 1991 – 1995 рр. – Міністерство охорони навколишнього природного середовища України;
- 1995 – 2000 рр. – Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України;
- 2000 – 2003 рр. – Міністерство екології та природних ресурсів України;
- 2003 – 2010 рр. – Міністерство охорони навколишнього природного середовища України;
- 2010 – 2019 рр. – Міністерство екології та природних ресурсів України;
- з 2019 р. – Міністерство енергетики та захисту довкілля України.

Часті зміни функціональних обов'язків центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів свідчать про пошук такого варіанту побудови структури та зв'язків цього органу, при якому будуть досягатися цілі екологічного управління [6].

2.3 Органи загального та спеціального державного управління

Під системою органів державного управління природокористуванням і охороною навколишнього середовища слід розуміти апарат державного управління, тобто складну систему органів, до складу якої входять:

- вищі органи державного управління;

- центральні органи – міністерства, державні агентства та інші відомства;
- місцеві органи – місцеві державні адміністрації (обласні та районні), їх відділи і управління, місцеві ради (обласні, районні та міські);
- нижчі органи управління – відділи підприємств, виробничих об'єднань, установ та інші державні організації.

Загальнодержавне управління і контроль за здійсненням заходів з охорони природи і раціонального природокористування в країні здійснюють вищі органи державної влади і державного управління – Президент, Верховна Рада (законодавчі рішення), Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони. Ці органи визначають найважливіші напрями природокористування і охорони навколишнього середовища в перспективних і поточних програмах відповідно до прийнятої концепції.

Спеціальне управління здійснюють окремі державні органи (міністерства, державні комітети, спеціальні комісії, агентства та ін.), які мають повноваження по використанню, відтворенню та охороні окремих видів природних ресурсів або на здійснення окремих видів діяльності, в тому числі природоохоронної (Державне агентство лісових ресурсів, Державне агентство водних ресурсів, Міністерство енергетики та захисту довкілля України і т.д.).

Далі розглянемо основні завдання та функції органів управління в галузі охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної в Україні.

Президент України:

- є гарантом національної, в тому числі екологічної безпеки;
- приймає в разі необхідності рішення про введення в Україні або окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації.

Верховна Рада України:

- визначає основи внутрішньої і зовнішньої екологічної політики;
- розробляє і приймає нормативно-правові акти, призначені для охорони навколишнього природного середовища та здоров'я населення, а також для регуляції екологічних правовідносин;
- визначає засади використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку;
- визначає територіальну будову України, основи організації, діяльності та повноважень суб'єктів державної системи екологічного управління;

- затверджує нормативно-правові акти міжнародного екологічного права (конвенції, договору, угоди, резолюції міжнародних організацій), загальнодержавні екологічні програми;
- затверджує укази Президента України про оголошення окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації та визначає їх правовий режим.

Рада національної безпеки і оборони України:

- вносить пропозиції Президенту України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики в сфері екологічної безпеки як складової національної безпеки;
- визначає стратегічні національні інтереси України в сфері екологічної безпеки;
- координує і здійснює контроль за діяльністю в сфері екологічної безпеки;
- координує і здійснює контроль за діяльністю в разі виникнення кризових екологічних ситуацій.

Кабінет Міністрів України:

- здійснює реалізацію визначеної Верховною Радою України екологічної політики;
- забезпечує розробку державних цільових, міждержавних екологічних програм;
- координує діяльність центральних органів виконавчої влади, інших установ та організацій України у питаннях охорони навколишнього природного середовища;
- встановлює порядок утворення і використання Державного фонду охорони навколишнього природного середовища у складі Державного бюджету України та затверджує перелік природоохоронних заходів;
- встановлює порядок розробки та затвердження екологічних нормативів, лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, а також порядок надання дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами;
- приймає рішення про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;
- організує екологічне виховання та екологічну освіту громадян;
- керує зовнішніми зв'язками України в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів є Міністерство енергетики та захисту довкілля України (Мінекоенерго). Його діяльність спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Мінекоенерго є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки.

Мінекоенерго у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції і законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

До компетенції Міністерства енергетики та захисту довкілля України (Мінекоенерго), належать:

- забезпечення формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів;
- організація моніторингу навколишнього природного середовища, створення і забезпечення роботи мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації, положення про яку затверджується Кабінетом Міністрів України;
- затвердження нормативів, правил, участь у розробці стандартів щодо регулювання використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів;
- одержання безоплатно від центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій інформації, необхідної для виконання покладених на нього завдань;
- керівництво заповідною справою, ведення Червоної книги України;
- координація роботи інших спеціально уповноважених органів державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів;
- здійснення міжнародного співробітництва з питань охорони навколишнього природного середовища, вивчення, узагальнення і поширення міжнародного досвіду в цій галузі, організація виконання зобов'язань України відповідно до міжнародних угод з питань охорони навколишнього природного середовища;
- встановлення порядку надання інформації про стан навколишнього природного середовища;
- здійснення процедури попередньої обґрунтованої згоди відповідно до вимог Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття щодо можливості транскордонного переміщення генетично модифікованих

організмів, призначених для умисного введення в навколишнє природне середовище;

- видача документів дозвільного характеру в галузі охорони навколишнього природного середовища;
- координація і забезпечення здійснення оцінки впливу на довкілля та прийняття висновку з оцінки впливу на довкілля;
- затвердження у межах своєї компетенції нормативно-методичних документів та здійснення методичного керівництва та методологічно-консультативного забезпечення з питань стратегічної екологічної оцінки.

У Мінекоенерго для погодженого вирішення питань щодо його компетенції, а також для обговорення найважливіших напрямів діяльності міністерства утворюється *колегія у складі*: міністр (голова колегії), його перший заступник і заступники (за посадою), інші керівні працівники міністерства. Члени колегії затверджуються та звільняються від обов'язків Кабінету Міністрів України. Рішення колегії проводяться у життя наказами міністерства. Крім того, для розгляду наукових рекомендацій при Мінекоенерго утворюється *науково-технічна рада*, до роботи в якій залучаються провідні вчені, фахівці-практики, представники зацікавлених центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Персональний склад зазначеної ради та положення про неї затверджує міністр [1].

Функції, компетенції та структура Мінекоенерго наведено у Додатку А.

Питаннями координації діяльності Держземагентства, Держлісагентства та Держводагенства займається Мінекоенерго.

Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра енергетики та захисту довкілля і який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Основними завданнями Держекоінспекції, відповідно до Положення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275, є:

- 1) реалізація державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;
- 2) здійснення у межах повноважень, передбачених законом, державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства, зокрема, щодо:

- охорони земель та надр;
 - екологічної та радіаційної безпеки;
 - охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
 - охорони, захисту, використання і відтворення лісів;
 - збереження, відтворення і невиснажливого використання біологічного та ландшафтного різноманіття;
 - раціонального використання, відтворення і охорони об'єктів тваринного та рослинного світу;
 - ведення мисливського господарства та здійснення полювання;
 - охорони, раціонального використання та відтворення вод і відтворення водних ресурсів;
 - охорони атмосферного повітря;
 - формування, збереження і використання екологічної мережі;
 - стану навколишнього природного середовища;
 - поводження з відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами;
 - здійснення заходів біологічної і генетичної безпеки стосовно біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі;
- 3) внесення на розгляд Міністра енергетики та захисту довкілля пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Державна служба геології та надр України (Держгеонадра) реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр. Її основними завданнями відповідно до Положення від 30 грудня 2015 р. № 1174, є:

- 1) реалізація державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр;
- 2) внесення на розгляд Міністра енергетики та захисту довкілля України пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Державне агентство водних ресурсів України (Держводагенство) реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів. Її основними завданнями відповідно до Положення від 20 серпня 2014 р. № 393, є:

- 1) реалізація державної політики у сфері управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, розвитку водного господарства і меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем;
- 2) внесення пропозицій, щодо забезпечення формування державної політики у сфері розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів.

Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагенство) реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства. Її основними завданнями відповідно до Положення від 8 жовтня 2014 р. № 521, є:

- 1) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;
- 2) внесення на розгляд Міністра енергетики та захисту довкілля України пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.

Державне агентство України з управління зоною відчуження (ДАЗВ) реалізує державну політику у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, а також здійснює державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення (далі – поводження з радіоактивними відходами). Її основними завданнями відповідно до Положення від 22 жовтня 2014 р. № 564, є:

- 1) реалізація державної політики у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, а також здійснення державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами;
- 2) внесення на розгляд Міністра енергетики та захисту довкілля України пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, поводження з радіоактивними відходами.

Структура будь-якого державного департаменту охорони навколишнього природного середовища по області в значній мірі повторює

структуру центрального апарату Мінекоенерго: основні відділи облуправління аналогічні відповідним управлінням центрального апарату міністерства. Також необхідно зауважити, що всі обласні управління побудовані за єдиним принципом, наявність у складі окремого облуправління спеціальних підрозділів обумовлюється специфікою екологічної ситуації в регіоні, місцем розташування області (наприклад, прикордонна чи внутрішня область), особливостями природокористування т.ін.

У 2013 р управління охорони навколишнього середовища були введені до складу Державної обласної адміністрації та перейменовані в Департамент екології та природних ресурсів. До його основних компетенцій відносяться:

- реалізація державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів;
- реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;
- одержання безоплатно від центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій інформації, необхідної для виконання покладених на нього завдань;
- видача дозволів на викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, на спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства України;
- реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку.

Обласні Департаменти екології та природних ресурсів є структурними підрозділами обласної державної адміністрації, які утворюється головою обласної державної адміністрації для здійснення завдань і повноважень, визначених законодавством України у сфері охорони навколишнього природного середовища. Департамент підпорядковується голові обласної державної адміністрації, а також є підзвітним Мінекоенерго України.

Питання охорони навколишнього середовища, забезпечення раціонального природокористування та екологічної безпеки настільки складні і багатогранні, що їх рішенням в тій чи іншій площині займаються і інші державні установи і організації, наприклад: Міністерство розвитку громад та територій України, Державна фіскальна служба України, Українське агентство зі стандартизації та інші.

Крім вищезазначених державних органів, які здійснюють свою діяльність у сфері охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної та радіаційної безпеки, важливу роль в екологічному управлінні грають наукові та освітні організації, перш за все – державні академії наук (Національна академія наук України, Українська академія аграрних наук і академія медичних наук

України), а також вищі навчальні заклади системи Міністерства освіти і науки України.

2.4 Управління природоохоронною діяльністю органами місцевого самоврядування

Сучасна екологічна політика є результатом взаємодії різних суспільних сил. Головні позиції тут займає уряд, діяльність якого має спрямовуватися на збереження колективних інтересів і колективного блага, до яких належить безпечне довкілля.

Проте багато проблемних питань можуть і повинні вирішуватись на місцевому рівні. Це дає змогу врахувати екологічні інтереси населення відповідних територій при прийнятті рішень щодо розвитку продуктивних сил, передачі окремих природних об'єктів у користування юридичним і фізичним особам тощо. Через місцеві органи влади найбільш предметно реалізується принцип гармонійного збалансованого розвитку, а через систему місцевого екологічного управління здійснюється політика охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, підтримки екологічного балансу. На місцевому рівні найповніше поєднуються духовні й екологічні інтереси населення, культурні й екологічні традиції. Ось чому місцевим органам влади як управлінському механізму взаємодії суспільства й природи віддається пріоритет.

Місцеві органи влади: будують і експлуатують комунальну інфраструктуру, системи питної води, каналізації тощо; проводять контроль за будівництвом житла і промислових об'єктів; встановлюють місцеві норми охорони навколишнього середовища; формують частку природоохоронного фонду тощо. На вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища впливають багато суб'єктів соціальних відносин, кожен з яких діє в межах повноважень, визначених законодавством і які разом становлять систему суспільно-державного регулювання охорони довкілля на місцевому рівні.

Місцевий рівень управлінської системи охорони навколишнього природного середовища включає як органи місцевого самоврядування, тобто місцеві ради (сільські, селищні, міські, районні), серед яких сьогодні виділяють як окрему групу органи місцевого самоврядування (обласні ради) так і місцеві державні адміністрації як органи загальної компетенції. Крім того, на цьому рівні управління значну роль відіграють територіальні підрозділи відповідних органів виконавчої влади.

Головне навантаження під час формування та реалізації екологічної політики покладається на органи місцевого самоврядування та державні органи місцевої влади. Вказані інститути мають різний статус, що

відповідно впливає на характер їх повноважень у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки тощо.

Закріпивши право територіальної громади безпосередньо здійснювати місцеве самоврядування, Конституція України і Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». В такий спосіб підвищили роль і значення різноманітних форм прямого волевиявлення територіальних громад з метою вирішення або участі у вирішенні питань, віднесених до відання місцевого самоврядування, включаючи й ті з них, що пов'язані з охороною навколишнього природного середовища, використанням природних ресурсів, утвердженням екологічної безпеки.

Однією з форм безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення є *право територіальної громади на проведення громадських слухань* не рідше ніж один раз на рік. Такі зустрічі відбувається з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть *порушувати питання про:*

- розміри плати за користування природними ресурсами, що перебувають у власності територіальної громади,
- результати реалізації місцевих програм щодо охорони довкілля,
- стан використання територій, виділених для складування, зберігання або розміщення виробничих, побутових та інших відходів,
- інші питання, віднесені до відання місцевого самоврядування.

Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування. Порядок організації громадських слухань має визначатися статутом територіальної громади.

Територіальні громади можуть доручити виконання більшості своїх функцій і завдань виборним органам місцевого самоврядування. Безпосередньо представляти територіальні громади, здійснювати від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування мають *сільські, селищні та міські ради*. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» *до екологічної компетенції сільських, селищних, міських рад віднесено вирішення таких питань, як:*

- затвердження цільових місцевих екологічних програм;
- затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього, у тому числі на природоохоронні заходи;
- встановлення місцевих податків і зборів, у тому числі екологічних, та розмірів їх ставок у межах, визначених законом;
- нагромадження позабюджетних цільових, у тому числі екологічних, коштів та затвердження положень про ці кошти;
- прийняття рішень про надання місцевих позик, у тому числі

- екологічних;
- прийняття рішень про надання пільг відповідно до чинного законодавства, у тому числі екологічного, щодо місцевих податків і зборів;
 - затвердження відповідно до законодавства ставок земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, що перебувають у власності відповідних територіальних громад;
 - вирішення згідно із законодавством питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування цього дозволу;
 - прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, які підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, які мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, що охороняються законом;
 - надання відповідно до законодавства дозволу на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з чинними нормативами охоплює відповідну територію.

Усі ці та інші питання, пов'язані із затвердженням програм соціально-економічного розвитку територій місцевого бюджету, утворенням позабюджетних цільових коштів, проведенням місцевого референдуму, затвердженням місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів тощо, які мають враховувати й екологічні фактори, повинні вирішуватись виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради.

Уся підготовча робота до розгляду на пленарних засіданнях відповідних рад питань, пов'язаних із охороною навколишнього природного середовища, покладається законом на їх *виконавчі органи*. Останні, зокрема, *мають забезпечувати* попередній розгляд планів використання природних ресурсів місцевого значення на відповідній території, пропозицій щодо розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій незалежно від форм власності, а також підготовку і внесення на розгляд ради пропозицій щодо встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, проектів місцевих програм охорони довкілля.

Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад забезпечують також підготовку висновків щодо надання або вилучення земельних ділянок, що проводиться органами місцевого самоврядування, рішень відповідних рад про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та мають повноваження щодо оперативного

вирішення питань, пов'язаних із охороною навколишнього природного середовища. До їх відання, зокрема, відносять розгляд і узгодження планів підприємств, установ, організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснення яких може мати негативні екологічні та інші наслідки, підготовка до них висновків і внесення пропозицій до відповідних органів. Виконавчим органам відповідних рад надані також повноваження щодо залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, розміщених на певній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на заходи з охорони навколишнього природного середовища. На них, крім того, покладено реєстрацію об'єктів права власності на землю, реєстрацію права користування землею і договорів на оренду землі, організацію і ведення земельно-кадастрової документації, вирішення земельних спорів у порядку, назначеному законодавством. До найважливіших повноважень указаних органів місцевого самоврядування входить здійснення контролю за дотриманням земельного і природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів. Виконавчі органи місцевих рад мають також погоджувати питання про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного значення, визначати в установленому порядку розміри відшкодування підприємствами, установами й організаціями збитків за забруднення довкілля та інших екологічних збитків, а також визначати території для розміщення виробничих, побутових та інших заходів відповідно до законодавства, узгоджувати проекти землеустрою і здійснювати контроль за виконанням проектів і схем землеустрою. На ці органи покладено здійснення необхідних заходів, щодо ліквідації наслідків екологічних катастроф, стихійного лиха, епідемій, інших надзвичайних ситуацій та інформування про них населення.

Певні повноваження в галузі охорони навколишнього природного середовища надані *районним та обласним радам*, які є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст. Перелік цих повноважень визначено у ч. 2 ст. 143 Конституції України. Остання не обмежує повноваження районних і обласних рад лише затвердженням програм соціально-економічного розвитку областей і районів, районних і обласних бюджетів та контролем за їх виконанням, у контексті яких відповідні ради повинні вирішувати й природоохоронні проблеми. Відповідно до зазначеної ст. 143 Конституції України районні та обласні ради вирішують й інші питання, віднесені законом до їх компетенції, які виходять за межі колективних потреб і запитів однієї територіальної громади. Згідно з вказаною обставиною в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» повноваження

районних і обласних рад поділяються на виключні повноваження, тобто питання, які вирішуються районними та обласними радами тільки на пленарних засіданнях цих рад, і делеговані, які районні та обласні ради делегують відповідним місцевим адміністраціям.

Тільки на пленарних засіданнях районних і обласних рад мають вирішуватись такі питання:

- затвердження програм соціально-економічного розвитку району та області, які мають враховувати й екологічні інтереси відповідних територій, цільових програм охорони довкілля та інших питань, заслуховування звітів про їх виконання;
- розподіл переданих із державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення, які можуть бути використані і в інтересах охорони довкілля, екологічної безпеки, відтворення природних ресурсів;
- встановлення правил користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших проблем населення, зон санітарної охорони джерел водопостачання, обмеження або заборона використання підприємствами питної води в промислових цілях;
- прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні, внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом;
- вирішення згідно із законом питань регулювання земельних відносин.

Обласні ради на своїх пленарних засіданнях повинні вирішувати й питання затвердження відповідно до законодавства правил забудови та благоустрою населених пунктів області; прийняття в межах, що визначаються законами, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, які передбачають за їх порушення адміністративну відповідальність; прийняття рішень про віднесення лісів до категорії захисності, а також про поділ лісів за розрядами тарифів у випадках і порядку, передбаченому законом.

Низку своїх повноважень районні й обласні ради можуть делегувати відповідним місцевим державним адміністраціям. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачене делегування повноважень, пов'язаних з об'єднанням на договірних засадах коштів підприємств, установ і організацій, розташованих на відповідній території, на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища; підготовкою та

поданням на затвердження ради пропозицій щодо організації територій і об'єктів природно-заповідного фонду, здійснення необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних екологічних ситуацій тощо.

Місцеві державні адміністрації як складова системи органів виконавчої влади, підпорядкованої Кабінету Міністрів України, мають втілювати в життя політику держави в різних сферах суспільного життя, включаючи екологічну. Оскільки ця політика, юридична концепція якої відображена в екологічному законодавстві, орієнтована на врахування територіальних особливостей охорони навколишнього природного середовища при вирішенні загальнодержавних екологічних завдань, то районні й обласні державні адміністрації, представляючи державну виконавчу владу на місцях, мають сприяти досягненню балансу в забезпеченні загальнодержавних і місцевих інтересів [7].

Функції та компетенції Департаменту екології та розвитку рекреаційних зон Одеської міської Ради наведено у Додатку Б.

2.5 Державне регулювання екологічної безпеки в Україні

Розвиток людської цивілізації протягом ХХ століття супроводжувався, з одного боку поліпшенням якості життя і підвищенням добробуту людей, а з іншого – різким погіршенням стану навколишнього середовища. Зміни в навколишньому середовищі, починаючи з 50 – 60-х років, набули загрозливого характеру. В даний час глобальна екологічна криза продовжує поглиблюватися, погрожуючи нині самому існуванню людського суспільства.

Заклопотаність щодо майбутнього біосфери і свого місця в ній змушує людство визнати пріоритетним напрямком свого розвитку забезпечення екологічної безпеки.

Екологічна безпека – це сукупність дій, станів і процесів, які прямо або опосередковано не призводять до життєво важливих втрат (або погрозам до таких втрат), що наносяться довкіллю, окремим людям або людству в цілому [3].

Екологічна безпека не може бути забезпечена лише природоохоронними діями. Необхідно узгоджене рішення соціальних, економічних, політичних, демографічних проблем, оскільки вони взаємопов'язані між собою і зі станом навколишнього середовища, вирішення кожної з них можливо тільки при їх спільному розгляді. Такі погляди повністю збігаються з одним з основних принципів стратегії сталого розвитку: «екологічна безпека суспільства тісно пов'язана з рівнем культури і вихованості людей в цьому світі».

Екологічну безпеку можливо *класифікувати за різними критеріями,*

а саме за:

- джерелами небезпеки;
- територіальним принципом;
- масштабами шкідливого впливу;
- за способом і заходам забезпечення.

Поділ екологічної безпеки на її різні види досить умовний. Так наприклад, за територіальним принципом екобезпека може бути: глобальна (міжнародна), національна (державна), регіональна, місцева і об'єктова. З огляду на складні процеси природного характеру, які охоплюють значні за площею території, а в окремих випадках і всю Землю, транскордонне перенесення забруднень і забруднювачів, надзвичайно висока концентрація техногенних об'єктів на окремих ділянках суші, взагалі глобалізація всіх сторін сучасного людського життя потрібно зауважити, що в окремих випадках досить важко класифікувати екологічну безпеку за територіальним принципом. Класичним прикладом може служити аварія на ЧАЕС у 1986 р. Розпочавшись як регіональна екологічна ситуація, вона в лічені дні набула не тільки національного (державного), а й глобального характеру, вплинувши не лише на колишній СРСР, а й на сусідні країни.

Складність і багатогранність проблем екологічної безпеки обумовлюють специфічний характер управління ними. Перш за все слід зазначити, що *метою управління екологічною безпекою* на сучасному етапі розвитку людства має стати створення умов для сталого, відповідного та безпечного життя всього живого на Землі, гармонійного функціонування системи «природа – техніка – людина» з урахуванням потреб всіх складових частин цієї системи, а також максимально можливе відтворення порушених в результаті діяльності людини природних комплексів.

Об'єктом управління екологічною безпекою є вид особливих систем, складних як за різноманітністю можливих поведінкової, так і за системоутворюючими факторами. Такі системи включають в себе певну територіально обмежену частину технобіосфери, в якій природні, соціальні та виробничі структури і процеси пов'язані між собою взаємопідтримуючими потоками речовин, енергії та інформації. Управлінські рішення щодо екологічної безпеки, як правило, стосуються комплексного вирішення ряду технологічних, геоекологічних і соціально-економічних питань. Залежно від специфіки об'єкта управління, ситуації, власних можливостей органів управління певну перевагу може бути надано рішенням або технолого-екологічних або соціально-економічних питань.

Управління екологічною безпекою має об'єднувати все методи управління. *Вибір конкретного методу управління* (або поєднання тих чи інших методів) *залежить* насамперед від екологічної ситуації, що склалася або складається на певній території (частини або країні в цілому,

регіону Землі), ступеня її небезпеки, наявних сил і засобів для її виправлення, розуміння і бажання певного соціуму необхідності реагування на ситуацію тощо. Управляти екологічними ситуаціями, а отже і екологічною безпекою можна, вводячи заходи технологічного, правового, організаційного, економічного, науково-інформаційного, архітектурно-планувального, ландшафтно-меліоративного і освітньо-виховного характеру. Дії з регулювання екологічної безпеки можуть бути активними, нормативними і адаптивними.

Активні дії – це дії, що спрямовані на зміну режиму функціонування природних, природно-технічних або технічних систем з метою досягнення вихідного стану навколишнього середовища. *Активні дії можуть бути* оперативного або довготривалого характеру. Як правило, активні дії (особливо в оперативному режимі) з управління екологічною безпекою базуються на адміністративних і (меншою мірою) економічних методах управління, як: регулювання технологічних процесів і параметрів; лімітування викидів і скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, встановлення плати за забруднення навколишнього середовища, особливо понадлімітне, встановлення для окремих об'єктів (або на певній термін) обмежень використання природних ресурсів тощо.

Нормативні дії спрямовані головним чином на реалізацію встановлених екологічних стандартів і нормативів в процесі здійснення екологічного інспектування, екологічної експертизи, ліцензування, екологічної паспортизації, нагляду за дотриманням екологічного законодавства, здійснення процедури ОВНС тощо.

Адаптивні дії спрямовані на пристосування до режиму функціонування природних систем.

За останні роки в Україні в цілому сформована система державних органів, що вирішують питання екологічної та радіаційної безпеки, а також розроблена система заходів для різних рівнів управління, які регламентують ті чи інші аспекти екологічно безпечної діяльності.

Згідно з Конституцією України засади екологічної безпеки визначаються виключно законами України (ст. 92). *Законодавче регулювання екологічної та радіаційної безпеки в Україні здійснює* Верховна Рада України. Крім видання законодавчих актів, до виключної компетенції Верховної Ради в цій сфері діяльності також належить:

- визначення повноважень Рад народних депутатів, порядку організації та діяльності органів управління в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;
- встановлення правового режиму зон надзвичайної екологічної ситуації, статусу потерпілих громадян та оголошення таких зон на території республіки.

Крім того, згідно з Конституцією України, Верховна Рада України

протягом двох днів з моменту звернення Президента України стверджує його укази про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації.

Президент України, відповідно до ст. 106 Конституції України, забезпечує національну безпеку, складовою частиною якої є екологічна безпека. Крім того, до повноважень Президента України належить оголошення в разі потреби окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації.

Кабінет Міністрів України забезпечує проведення державної політики у сфері охорони природи, екологічної безпеки і природокористування. В рамках Кабінету Міністрів України створена Державна комісія з техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

В Україні до вирішення питань природно техногенної та екологічної безпеки на державному рівні залучені такі організації та установи (або їх правонаступники):

1. Міністерство енергетики та захисту довкілля України.
2. Державна служба України з надзвичайних ситуацій.
3. Міністерство охорони здоров'я України.
4. Міністерство внутрішніх справ України.
5. Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України.
6. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Державна комісія з техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій при Кабінеті Міністрів України відповідає за координацію діяльності інших центральних органів виконавчої влади щодо запобігання надзвичайним ситуаціям. Кожна область в Україні також має свою обласну комісію із запобігання надзвичайним ситуаціям.

Головою Державної комісії є перший віце-прем'єр міністр. *Головним завданням комісії є:*

- координація діяльності всіх установ в Україні, діяльність яких пов'язана із забезпеченням техногенної безпеки та запобіганням надзвичайних ситуацій;
- координація робіт з відновлення пошкоджень на національному та обласних рівнях;
- контроль за використанням технічних і фінансових ресурсів для будівництва або реконструкції небезпечних об'єктів;
- керівництво діяльністю органів, відповідальних за проведення моніторингу та функціонування природоохоронних систем.

Основним завданням Мінекоенерго у сфері екологічної безпеки є:

- забезпечення реалізації державної політики в сфері екологічної безпеки;

- здійснення комплексного управління та регулювання в сфері забезпечення екологічної безпеки;
- здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства про екологічну безпеку.

Мінекоенерго у сфері екологічної безпеки відповідно до покладених на нього завдань здійснює такі дії:

- готує пропозиції щодо формування та реалізації державної політики в сфері забезпечення екологічної безпеки;
- організовує розробку і реалізацію загальнодержавних програм з охорони навколишнього середовища, сприяє розробці регіональних програм з цих питань і координації їх виконання;
- реалізує єдину науково-технічну політику в сфері забезпечення екологічної безпеки;
- координує діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади в сфері забезпечення екологічної безпеки;
- стверджує в установленому порядку норми та правила щодо екологічної безпеки, поводження з відходами;
- бере участь спільно з відповідними органами виконавчої влади в роботі зі стандартизації, сертифікації, акредитації, метрологічного забезпечення у сфері екологічної безпеки;
- бере участь в плануванні і здійсненні заходів попередження та реагування на надзвичайні ситуації в частині забезпечення екологічної безпеки;
- здійснює міжнародне співробітництво в сфері забезпечення екологічної безпеки;
- організовує роботу, пов'язану із залученням міжнародної технічної допомоги в сфері забезпечення екологічної безпеки;
- забезпечує інформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та населення про екологічний стан територій та об'єктів, випадки і причини екстремального забруднення навколишнього середовища.

Крім *Мінекоенерго*, другим за важливістю державним органом, який працює в галузі забезпечення екологічної безпеки, є *Державна служба України з надзвичайних ситуацій*. Головним завданням Державної служби з надзвичайних ситуацій і всіх її складових є запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, а також ліквідація таких надзвичайних ситуацій, якщо вони вже мали місце.

До завдань *Державної служби з надзвичайних ситуацій* в сфері забезпечення екологічної та техногенної безпеки слід віднести:

- участь в розробці (спільно з іншими зацікавленими органами державної влади) нормативно-правового забезпечення системи запобігання надзвичайним ситуаціям;

- здійснення високоякісного, достовірного прогнозування небезпечних явищ;
- координація зусиль державних органів влади, наукових та громадських організацій щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та створення дієвої системи захисту населення від їх наслідків;
- здійснення контрольних функцій за дотриманням техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах і територіях;
- розробка державної програми науково-технічного забезпечення захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- підготовка і підвищення кваліфікації кадрів, які працюють у сфері цивільного захисту населення, забезпечення природно-техногенної безпеки;
- інформування державних органів влади, органів місцевого самоврядування, населення України про стан природно-техногенної безпеки, надзвичайні ситуації та заходи щодо ліквідації їх наслідків.

Діяльність Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України стосується оцінки технічного стану хімічних та інших небезпечних підприємств, організації безпеки об'єктів підвищеної небезпеки тощо.

2.6 Система громадського екологічного управління

Донедавна екологічне управління розглядалося як діяльність суто урядова, що стосується прийняття законів і контролю за їх виконанням. Участь громадськості у вирішенні екологічних проблем була в основному протестною (через пресу, депутатів, демонстрації). Але усвідомлення світовою спільнотою глобального характеру екологічних загроз, які стосуються кожної людини, і усвідомлення кожною людиною їх небезпеки зробили громадськість однією з важливих складових підвищення ефективності екологічного управління. Це дістало своє законодавче закріплення майже в усіх країнах світу, у тому числі і в Україні. Для ефективного впровадження своїх заходів уряд потребує підтримки громадськості, тобто широкого соціального базису. А сама думка громадськості сприймається вже як чинник підвищення ефективності екологічного управління і вирішення екологічних проблем.

Екологічні проблеми найкраще вирішуються за участі всіх зацікавлених громадян на відповідному рівні. На національному рівні кожен індивід повинен мати можливість доступу до всієї інформації про

навколишнє середовище й екологічні загрози, яка є в розпорядженні владних структур, у тому числі до інформації про небезпечні речовини та види діяльності, а також можливості брати участь у процесі прийняття рішень.

Влада повинна гарантувати громадськості можливість висловлення думок щодо проблем охорони навколишнього середовища. Цього можна досягти тільки за допомогою правових механізмів і це стало загальноприйнятим принципом у всьому світі. У кінцевій декларації Конференції Організації Об'єднаних Націй з питань навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) було особливо наголошено на публічній природі інформації та участі громадськості.

Принципи Всесвітнього саміту в Ріо-де-Жанейро були розвинуті в Орхуській конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень (ратифікована Верховною Радою України в 1999 р.).

Сторони цієї Конвенції:

- підтвердили необхідність захищати та оберігати навколишнє середовище, поліпшувати його стан, а також забезпечувати екологічно безпечний розвиток;
- визнали, що адекватна охорона навколишнього середовища важлива для добробуту людини, дотримання основних прав людини, у тому числі права на життя;
- визнали, що кожна людина має право жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту, а також зобов'язана, як індивідуально, так і спільно з іншими людьми, захищати й поліпшувати навколишнє середовище на благо нинішнього та майбутніх поколінь;
- врахували, що для забезпечення можливості відстоювати це право та виконувати цей обов'язок громадяни повинні мати доступ до інформації, право брати участь у процесі прийняття рішень, доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища;
- визнали, що з питань, які стосуються навколишнього середовища, розширення доступу до інформації та участь громадськості в процесі прийняття рішень підвищують якість рішень, що приймаються, сприяють поліпшенню поінформованості громадськості щодо екологічних проблем, надають громадськості можливість висловлювати стурбованість, а державним органам – вести належний облік таких інтересів;
- визнали, що державні органи володіють екологічною інформацією в інтересах громадськості;
- відзначили важливість забезпечення споживачів належною інформацією про продукцію для надання їм можливості робити

екологічно обґрунтований вибір;

- визнали занепокоєність громадськості у зв'язку з навмисним вивільненням генетично змінених організмів у навколишнє середовище і необхідність підвищення прозорості та активізації участі громадськості в процесі рішень у галузі генетично змінених організмів.

Доступ громадськості до екологічної інформації забезпечує її повноцінну участь у процесі екологічного управління. Без інформації немає жодного управління, у тому числі громадського.

Конституційне право і обов'язок кожного громадянина охороняти навколишнє середовище тягне за собою також право голосу кожного в процесі прийняття рішень, у формування й застосуванні екологічної політики, а також у підготовці проектів законів, що стосуються навколишнього середовища. У багатьох країнах різні форми участі громадськості було закріплено законодавчими актами, традиціями і культурою. Право участі може реалізовуватись індивідуально або колективно. Кожен має право співпрацювати з іншими і формувати організації та асоціації, що представлятимуть і захищатимуть екологічні інтереси населення.

У країнах із досить розвиненим правовим закріпленням участі громадськості це питання обговорювалося протягом років. Деякі дискусії, що виникають при цьому, ще навіть не завершені. Аргументи, спрямовані проти участі громадськості, такі: дуже дорого, затуляє процес прийняття рішень, гальмує здійснення політики. Однак юридично міцна система участі громадськості має і позитивні моменти для влади, оскільки на практиці якість процесу прийняття рішень стає вищою, так само як і якість виконання закону. До того ж, чимало громадян у суспільстві можуть підтримати певні заходи, запроваджені урядом, і між органами влади та громадськістю встановлюються відносини, що ґрунтуються на взаємодовірі. Останні аргументи, безумовно, переважають.

Здорове навколишнє середовище – це турбота і відповідальність усіх громадян суспільства.

Громадськість – люди чи організації, які не є органами влади, один із найважливіших національних ресурсів для гармонізації життєдіяльності суспільства. Громадяни, неурядові організації, підприємці – всі вони становлять громадськість. Кожен член громадськості приносить із собою унікальний підхід до розв'язання екологічних питань. Усі разом вони мають більше знань про природні ресурси і проблеми забруднення у своїй країні, ніж уряд. А сама їх кількість робить громадськість найбільшою рушійною силою. Проте щоб переконатись у тому, що прийняті рішення і закони стосовно навколишнього середовища є слухними і відповідними, усі члени громадськості повинні мати можливість висловлювати свою позицію та опротестовувати рішення, закони і дії, які не відповідають їхнім

поглядам.

Неурядова (громадська) організація може бути визначена як:

- група громадян, що здійснюють опозиційну діяльність щодо запропонованого урядом проекту;
- асоціація незалежних учених-експертів, які надають урядові поради з певного питання;
- коаліція представників промисловості, які доводять до відома уряду погляди своїх компаній.

Діапазон екологічних неурядових організацій коливається від груп із невизначеною структурою до ультрасучасних, досить організованих інститутів із відділами на національному і міжнародному рівнях.

Швидкий розвиток неурядових організацій призвів до виникнення багатьох суперечностей взаємодії. Незважаючи на спільну турботу громадськості про стан навколишнього середовища, існує чимало різних шляхів досягнення спільної мети, стратегій діяльності, відповідно до яких *неурядові організації можна поділити на три категорії:*

1. Групи та організації, що переважно зайняті політикою охорони навколишнього середовища, яка проводиться урядом. Вони намагаються впливати на офіційну політику за допомогою різноманітних засобів і, якщо це потрібно, змінювати її. Ці групи являють собою пряму форму участі громадськості в державному екологічному управлінні.
2. Групи та організації, що переважно здійснюють інформаційну та освітянську діяльність. Вони прагнуть впливати на свідомість громадськості, змінювати її менталітет стосовно довкілля. Отже, ці групи впливають на політичний процес прийняття рішень і офіційну політику непрямым шляхом.
3. Групи та організації, члени яких самі ведуть екологічно свідомий і здоровий спосіб життя. Власним прикладом вони намагаються переконати інших, змінити загальний менталітет.

Для більшої ефективності системи участі громадськості в прийнятті важливих рішень необхідним є виконання правових умов. Це стосується насамперед таких трьох *основних форм участі громадськості:*

- право на доступ до достовірної інформації;
- право участі в процедурах прийняття рішень;
- право подавати скарги та звернення з позовом до суду.

Можна використовувати і так звані «демократичні методи участі громадськості», наприклад голосування за політичні партії та (або) політиків, які переконано стоять на позиціях охорони навколишнього природного середовища; письмове та усне звернення до своїх обранців; участь у референдумі.

Завжди, коли необхідно вжити той чи інший захід перед винесенням остаточного рішення, можливе *публічне слухання*, у процесі якого його

ініціатори (переважно уряд) надають інформацію щодо своїх планів. Потім громадяни, учасники слухань, висловлюють свої думки з цього приводу. Такі слухання можуть бути суто інформаційними або із зауваженнями та скаргами. Найпродуктивнішими є слухання, у яких обидві сторони беруть слово і між ініціаторами та учасниками відбувається дискусія. Слухання здебільшого збираються органом, який прагне прийняти рішення. Ним можуть бути національний уряд, регіональні та місцеві органи влади. У багатьох випадках вони юридично зобов'язані організувати слухання перед прийняттям остаточного рішення, тому звіт такого слухання є важливим документом для прийняття рішень.

Поняття «громадське управління в галузі охорони навколишнього природного середовища» має своє законодавче визначення. Таке управління здійснюється громадськими об'єднаннями та організаціями (якщо така діяльність передбачена їх статутами), зареєстрованими відповідно до законодавства України. Згідно із законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено такі повноваження громадських об'єднань:

- брати участь у розробці планів, програм, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, розробляти і пропагувати свої екологічні програми;
- утворювати громадські фонди охорони природи; за погодженням з місцевими радами за рахунок власних коштів і добровільної трудової участі членів громадських організацій виконувати роботи по охороні та відтворенню природних ресурсів, збереженню та поліпшенню стану навколишнього природного середовища;
- брати участь у проведенні центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, перевірок виконання підприємствами, установами та організаціями природоохоронних планів і заходів;
- вільного доступу до екологічної інформації;
- виступати з ініціативою проведення всеукраїнського і місцевих референдумів з питань, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, використанням природних ресурсів та забезпеченням екологічної безпеки;
- вносити до відповідних органів пропозиції про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- подавати до суду позови про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону

навколишнього природного середовища, в тому числі здоров'ю громадян і майну громадських організацій;

- брати участь у заходах міжнародних неурядових організацій з питань охорони навколишнього природного середовища;
- брати участь у підготовці проектів нормативно-правових актів з екологічних питань;
- оскаржувати в установленому законом порядку рішення про відмову чи несвоєчасне надання за запитом екологічної інформації або неправомірне відхилення запиту та його неповне задоволення.

Діяльність громадських організацій в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до законодавства України на основі їх статутів.

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначені спеціальні функції громадського екологічного управління. Це організація і проведення громадського контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища. Він здійснюється громадськими інспекторами охорони навколишнього природного середовища згідно з положенням, яке затверджується Міністерством енергетики та природних ресурсів України.

Громадські інспектори з охорони довкілля:

- беруть участь у проведенні спільно з працівниками органів державного контролю рейдів та перевірок додержання підприємствами, установами, організаціями та громадянами законодавства про охорону навколишнього природного середовища, додержання норм екологічної безпеки та використання природних ресурсів;
- проводять перевірки і складають протоколи про порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища і подають їх органам державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища та правоохоронним органам для притягнення винних до відповідальності;
- подають допомогу органам державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища в діяльності по запобіганню екологічним правопорушенням.

Органи громадського контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища можуть здійснювати й інші функції відповідно до законодавства України.

Ще однією важливою функцією громадського екологічного управління є підтримка громадських екологічних ініціатив. Ця функція законодавчо не закріплена, хоча й спрямована перш за все на підтримку законодавчих прав і здійснення обов'язків громадян. Кожен громадянин

України згідно з чинним законодавством має право на:

- безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище;
- участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань;
- участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;
- здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;
- об'єднання в громадські природоохоронні формування;
- вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом;
- участь у громадських обговореннях з питань впливу планованої діяльності на довкілля;
- одержання екологічної освіти;
- подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом;
- участь у процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки.

Законами України можуть бути визначені й інші екологічні права громадян.

Екологічні права громадян забезпечуються:

- проведенням широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища;
- обов'язком центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати

- екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки;
- участю громадських організацій та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища;
 - здійсненні державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
 - компенсацією в установленому порядку шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
 - невідворотністю відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
 - створенням та функціонуванням мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації.

Діяльність, що перешкоджає здійсненню права громадян на безпечне навколишнє природне середовище та інших їх екологічних прав, підлягає припиненню в порядку встановленому цим Законом та іншим законодавством України.

Держава гарантує своїм громадянам реалізацію екологічних прав, наданих їм законодавством. Місцеві ради, органи державної влади в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів зобов'язані подавати всебічну допомогу громадянам у здійсненні природоохоронної діяльності, враховувати їх пропозиції щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, залучати громадян до участі у вирішенні питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів. Порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України.

Громадяни України зобов'язані:

- берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- здійснювати діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;
- вносити штрафи за екологічні правопорушення;

- компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.

Громадяни України зобов'язані виконувати й інші обов'язки у галузі охорони навколишнього природного середовища відповідно до законів України.

Громадське екологічне управління повинне забезпечити участь громадськості в процесах надання дозволів і в процесі оцінки впливу на навколишнє середовище з розповсюдженням інформації про діяльність, що може призвести до шкідливого впливу на навколишнє середовище. На теперішній час розроблено механізм комплексного узгодження позицій між суб'єктами господарської діяльності, органами, відповідними за надання дозволів, і громадськістю територіальних громад (наприклад погодження стратегічної екологічної оцінки проектів, планів і програм з громадськістю).

В Україні склалася досить розвинута інфраструктура системи неурядових і громадських організацій, які за наданням їм відповідного юридичного управління. Це такі найвпливовіші організації:

- Всеукраїнська екологічна ліга;
- Українське товариство сталого розвитку;
- Українська екологічна асоціація «Зелений світ»;
- Українське відділення міжнародної спілки «Екологія людини»;
- Міжнародний фонд Дніпра;
- Міжнародна організація «Громадська ініціатива»;
- Українське товариство охорони природи;
- Всеукраїнський комітет підтримки програм ООН щодо навколишнього середовища;
- Неурядова екологічна організація «МАМА-86»;
- Коаліція українських екологічних неурядових організацій «АЛЬТЕР-ЕКО»;
- Еколого-просвітній клуб «Гармонія»;
- Екологічне дитяче об'єднання «Зелений гомін».

2.7 Міжнародні організаційні і правові механізми екологічного управління

Природоохоронні проблеми не знають національних кордонів. Через кордони держав повітряними масами переносяться десятки тисяч тон забруднюючих речовин, зокрема сірчистий ангідрид – джерело кислотних дощів, різні тверді речовини. Транскордонні ріки, які протікають по території кількох держав, також є джерелами переносу забруднень з однієї

країни в іншу. Промислова або інша діяльність суміжних країн в тій чи іншій мірі впливає на стан природи: захворювання лісів, забруднення морів тощо. Широке використання в промисловості і в побуті фреонів руйнує озоновий шар всієї планети. Вирубка лісів, нафтове забруднення Світового океану і масове спалювання органічного палива є причиною порушення газового балансу в атмосфері.

Міжнародне співробітництво в галузі екології дуже важливо при вирішенні питань використання міжнародних ресурсів. Найбільше виникає проблем при спільному використанні запасів риби, мігруючих птахів, використання космічного простору (відходів палива, залишки космічних кораблів), забруднення суміжних територій.

Рішення всіх цих проблем можливе лише на базі міжнародного співробітництва, яке здійснюється на двосторонній і багатосторонній основі. *Формами такого співробітництва є:*

- організація наукових та практичних зустрічей;
- створення міжнародних організацій, які координують загальні умови з охорони природи;
- складання офіційних договорів та угод;
- діяльність міжнародних громадських організацій.

Історія міжнародного екологічного співробітництва почалася більше 100 років тому. У 1875 р Австро-Угорщина та Італія прийняли Декларацію про охорону птахів. У 1897 р Росія, Японія, США уклали Угоду про спільне використання та охорону морських котиків у Тихому океані.

Перша міжнародна Конвенція була укладена окремими європейськими країнами в 1902 р. в Парижі «Про охорону птахів, корисних для сільського господарства». На жаль, ця Конвенція давала дозвіл на знищення деяких видів «шкідливих» птахів. У 1950 р. в Парижі була підписана нова Конвенція про охорону всіх видів птахів.

В рамках міжнародного співробітництва в галузі охорони навколишнього природного середовища вирішуються найбільш складні проблеми і конкретні проекти. До їх числа відносяться загальні інженерні та технічні розробки з питань охорони від промислових викидів, запобігання забруднень під час сільськогосподарських робіт, збереження дикої флори і фауни, створення заповідників тощо.

Особливу групу проектів складають наукові дослідження впливу діяльності людини на клімат, передбачення землетрусів і цунамі, роботи в галузі біологічних та генетичних наслідків забруднення навколишнього середовища.

Реалізацією цих проектів займаються різноманітні спеціалізовані міжнародні урядові та громадські організації, в тому числі:

- МВФ (Міжнародний валютний фонд);
- МВРР (Міжнародний банк реконструкції й розвитку);
- ФАО (Продовольча і сільськогосподарська організація);

- ВМО (Всесвітня метрологічна організація);
- ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури);
- ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я);
- ЄЕК (Європейська економічна комісія);
- ММО (Міжнародна морська організація);
- ВТО (Всесвітня торгівельна організація);
- МАГАТЕ (Міжнародна організація з радіологічного захисту).

Розвитку екологічного співробітництва сприяло проведення міжнародних форумів:

- Стокгольмська конференція ООН по навколишньому середовищу (1972 р.), день відкриття якої (5 червня) був оголошений Всесвітнім Днем навколишнього середовища;
- Нарада з безпеки і співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1975 р.);
- Глобальний форум з проблем виживання (Москва, 1990 р.);
- Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.).

Одне з перших починань ЮНЕП – створення всесвітньої системи станцій спостережень (моніторингу) за станом і змінами біосфери. Під егідою ЮНЕП разом з ВМО та ЮНЕСКО було проведено міжнародні симпозиуми з комплексного глобального моніторингу забруднення навколишнього середовища (1979 р. Рига, 1981 р. Тбілісі, 1983 р. Талін).

Важливими документами в міжнародних природоохоронних відносинах є:

- Всесвітня хартія охорони природи, яка проголосила і взяла під захист право всіх форм життя на виживання.
- Конвенція про заборону військового використання коштів впливу на природне середовище;
- Декларація про навколишнє людини середовищі, яка є зведенням основних принципів міжнародного співробітництва;
- Конвенція про зміну клімату;
- Конвенція про біологічне різноманіття;
- Конвенція про боротьбу з опустелюванням.

Особливе значення має головний документ, прийнятий міжнародним співтовариством, «*Порядок денний на XXI століття*» - всесвітній план дій з метою сталого розвитку, під яким *слід розуміти* таку модель соціально-економічного розвитку суспільства, коли життєві потреби людей будуть задовольнятися з урахуванням прав майбутніх поколінь на життя в здоровому і невиснаженому природному середовищу.

Досягнення сталого розвитку неможливо без більш справедливого використання ресурсів природи, боротьби з бідністю, з одного боку, і неприпустимою розкішшю – з іншого.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства доцільно

говорити про планетарну систему екологічної координації або екологічного управління.

Організація об'єднаних націй як екологічна управлінська інфраструктура

Для впровадження принципів збалансованого розвитку створений організаційний механізм, який діє в рамках системи ООН. Цей механізм відповідає цілям активізації діяльності ООН в економічній, соціальній та екологічній галузях.

Для координації та запобігання дублюванню діяльності під час впровадження принципів збалансованого розвитку здійснюється розподіл діяльності між різноманітними підрозділами системи ООН на основі сфер їх компетенції і порівняльних переваг. Держави-члени ООН, діючи через відповідні керівні органи, забезпечують належне виконання цих завдань, постійно аналізують свою політику, програми, бюджети і заходи.

Загальна мета міжнародної організаційної структури полягає в інтеграції питань охорони навколишнього середовища та розвитку на національному, субрегіональному і міжнародному рівнях. Конкретні цілі такі:

- забезпечення та розгляд процесу впровадження принципів сталого розвитку в усіх країнах;
- посилення ролі і активізація діяльності системи ООН в області охорони навколишнього середовища і розвитку;
- зміцнення співробітництва і координації в питаннях охорони навколишнього середовища і розвитку в системі ООН;
- заохочення взаємодії та співпраці між системою ООН та міжурядовими та неурядовими організаціями в галузі охорони навколишнього середовища та розвитку;
- зміцнення організаційного потенціалу та механізмів, необхідних для ефективного впровадження, вдосконалення та оцінки принципів збалансованого розвитку;
- сприяння зміцненню та координації національного, субрегіонального та регіонального потенціалу і заходів в області охорони навколишнього середовища і розвитку;
- встановлення дієвої співпраці та обміну інформацією між органами, організаціями, програмами ООН та багатосторонніми фінансовими органами в рамках організаційного механізму;
- вживання заходів для вирішення проблем, які вже існують або тільки виникають і пов'язані з охороною навколишнього середовища і розвитком.

Розглянемо складові міжнародної організаційної структури впровадження принципів сталого розвитку.

Генеральна Асамблея – міжурядовий механізм найвищого рівня є головним органом, який окреслює політику і оцінює її впровадження.

Асамблея призначена для організації регулярних оглядів процесу впровадження принципів сталого розвитку.

Економічна і соціальна рада надає допомогу Генеральній Асамблеї в забезпеченні контролю процесу впровадження принципів сталого розвитку.

Комісія сталого розвитку є підзвітною Економічній і соціальній раді. До складу Комісії входять представники держав, обраних її членами. Представники держав, які не є членами Комісії, мають статус спостерігачів. Комісія активно залучає неурядові організації, зокрема промислові, ділові і наукові кола до роботи в органі і Програмі ООН, в міжнародні фінансові установи та інші відповідні міжнародні організації.

Комісія сталого розвитку:

- стежить за процесом впровадження принципів сталого розвитку та діяльністю, пов'язаною з інтеграцією цілей охорони навколишнього середовища і розвитку в рамках всієї системи ООН (на основі аналізу та оцінки доповідей всіх відповідних органів, організацій, програм і установ системи ООН, які розглядають питання охорони навколишнього середовища і розвитку, в тому числі фінансові);
- розглядає інформацію, яка надається урядами в формі періодичних повідомлень або національних доповідей (що стосуються здійснених заходів щодо розв'язання проблем, з якими вони стикаються, зокрема проблем, пов'язаних з фінансовими ресурсами і передачею технологій);
- оцінює прогрес у виконанні зобов'язань, закріплених в Порядку денному на XXI століття, в тому числі пов'язаних з наданням фінансових ресурсів і передачею технологій;
- отримує та аналізує інформацію, яка надходить від компетентних неурядових організацій, в тому числі від наукових і приватних секторів;
- розширює діалог в рамках ООН з неурядовими організаціями та «залежним сектором», а також з іншими установами поза рамками системи ООН;
- виносить через Економічну і соціальну раду належні рекомендації Генеральній Асамблеї, зроблені на основі комплексного розгляду доповідей і питань, пов'язаних з впровадженням принципів сталого розвитку.

Консультативний орган високого рівня. Міжурядові органи, Генеральний секретар і система ООН користуються послугами Консультативної ради високого рівня, в складі якого є видатні діячі, які володіють досвідом в питаннях охорони навколишнього середовища і розвитку, в тому числі відомі вчені, запрошені Генеральним секретарем.

Органи, програми, організації системи ООН. В першу чергу це

Програма розвитку ООН (ПРООН) та Програма охорони навколишнього середовища (ЮНЕП).

Програма ООН з питань навколишнього середовища (ЮНЕП) створена на виконання рішень Стокгольмської конференції ООН (1972 р.). Організація координує зусилля країн в сфері охорони навколишнього середовища та проводить власні дослідження в цій сфері, перш за все за такими напрямками:

- створення та функціонування міжнародної довідкової системи джерел інформації про навколишнє середовище;
- створення та ведення Міжнародного реєстру потенційно токсичних речовин;
- створення та функціонування системи постійно діючого спостереження за станом довкілля, яка включає в себе спостереження за забрудненням вод і повітря, а також біологічний контроль і спостереження за продуктами харчування.

В структурі ЮНЕП є три основних підрозділи:

- Рада керуючих;
- Секретаріат (очолює виконавчий директор);
- Фонд навколишнього середовища.

Рада керуючих складається з представників країн, які визначають пріоритетність програм, а Фонд навколишнього середовища – фінансує їх. Виконавчий директор (вибирається Генеральною Асамблеєю ООН на 4 роки) здійснює керівництво всіма поточними справами. Фонд навколишнього середовища сприяє (фінансово) міжнародним природоохоронним заходам в рамках ЮНЕП; країни вносять до Фонду добровільні внески, які використовуються у відповідності з рекомендаціями Ради керуючих ЮНЕП.

Програма розвитку ООН (ПРООН) утворена в 1965 р. Головною метою її є надання допомоги країнам, що розвиваються, для прискорення їх економічного зростання. *Головними сферами використання є:*

- боротьба з бідністю;
- розвиток управлінської діяльності;
- технічне співробітництво між країнами, що розвиваються;
- участь жінок в соціальному управлінні;
- навколишнє середовище;
- раціональне використання природних ресурсів.

На перший погляд, до вирішення екологічних питань безпосереднє відношення мають лише сфери діяльності, зазначені в останніх 2-х пунктах. Але якщо згадати концепцію сталого розвитку, то ми можемо побачити, що практично всі напрямки діяльності цієї програми працюють на втілення ідей сталого розвитку, а відтак, і на вирішення екологічних питань, які постали перед людством.

Останнім часом Програма також співпрацює з країнами з перехідною

економікою, головна увага при цьому надається розвитку приватного сектору.

Структурно до ПРООН входять такі блоки:

- Глобальний екологічний фонд;
- Фонд ООН для розвитку в інтересах жіноцтва;
- Фонд капітального розвитку ООН;
- Програма «Добровольці ООН».

Діяльність Глобального екологічного фонду спрямована на запобігання екологічних криз і відшкодування наслідків забруднення довкілля. Інші структурні підрозділи вирішують соціальні, технічні та інші проблеми, що опосередковано також сприяє вирішенню екологічних питань.

Неурядові організації є важливими партнерами в активізації впровадження принципів сталого розвитку. Певним неурядовим організаціям, в тому числі науковим колам, приватному сектору та групам жінок, надається можливість зробити свій внесок і встановити відповідні стосунки з системою ООН, надавати підтримку країнам, які розвиваються, і мережам які організовані ними самостійно. Такі організації діють на неурядових угодах, а відтак, держава не несе відповідальності за діяльність своїх громадян або їх об'єднань в таких організаціях. В організаційному плані такі організації зорієнтовані на штаб-квартиру в Найробі, де перебуває Комітет зв'язку з проблем довкілля, який контролює глобальну мережу екологічних неурядових організацій, сприяє обміну інформації між ними, координує спільні акції, веде освітню роботу в цій галузі.

Недержавний екологічний рух розпочався в 50-ті роки минулого століття в найбільш розвинутих країнах світу, перш за все в Європі, і значно прискорився наприкінці 60-х. Перші кроки цих організацій були направлені на те, щоб привернути увагу урядовців своїх країн, населення до нагальних екологічних проблем, а також на вирішення окремих із них. В подальшому (на початку 70 – 80-х рр.) почали виникати перші екологічні «зелені» партії, а громадський екологічний рух почав організаційно оформлюватись, виходити з національного на міжнародний рівень. На сьогодні «зелені» партії входять до урядів багатьох країн (особливо Європи) і мають змогу суттєво впливати на формування не лише національної, але й регіональної екологічної політики.

Неурядові екологічні організації здійснюють свою діяльність в таких напрямках:

- формування, підтримання та подальший розвиток міжнародних екологічних режимів (Конвенцій, Протоколів та інших угод та договорів);
- взаємодія з державними та міждержавними урядовими організаціями по всьому спектру екологічних проблем;
- тематизація екологічних проблем;

- спостереження та оцінка виконання державних та міждержавних заходів екологічного спрямування, національної або регіональної екологічної політики;
- екологічна просвіта та виховання населення, особливо молоді, формування екологічної культури;
- організація і проведення міжнародних екологічних акцій і компаній.

Міжнародний союз охорони природи і природних ресурсів (МСОП) – неурядова міжнародна організація, яка проводить дослідження та пропаганду охорони природи та раціонального використання природних ресурсів. Організація створена у 1948 р. на установчій асамблеї в Фонтенбло (Франція). До МСОП на початок ХХІ сторіччя входить 71 країни на урядовому рівні, 102 державні установи, 650 міжнародних і національних неурядових організацій з 134 країн. В структурі МСОП працює 6 постійних комісій. З Комісією екологічного права МСОП тісно співпрацює Міжнародний центр екологічного права в Бонні (ФРН).

Діяльність МСОП скерована на збереження широкого комплексу природних, передусім органічних ресурсів. Згідно Статуту «Союз сприяє співробітництву між окремими особами, які займаються питаннями охорони природи та природних ресурсів, шляхом розвитку національних та міжнародних заходів, направлених на:

- збереження органічного життя в його природному середовищі;
- поширення новітніх наукових та технічних досягнень в даній сфері;
- розширення просвіти та пропаганди ідей охорони природи;
- підготовку проектів міжнародних угод;
- розвиток наукових досліджень з охорони природи та збереження її ресурсів.

Всесвітній фонд охорони навколишнього середовища (WWF) – міжнародна неурядова організація, заснована 29 квітня 1961 року.

Всесвітній фонд дикої природи працює для збереження навколишнього середовища, збільшення біологічного різноманіття та зменшення впливу людства на довкілля. На сьогодні, це найбільша в світі природоохоронна організація яка має більше 5 мільйонів постійних прихильників по всьому світу. Вони працюють в більш ніж 100 країнах, підтримуючи близько 1300 проектів по збереженню природи.

WWF фінансується на 55 % від фізичних осіб та заповіданого майна, 19 % з державних джерел (таких як Світовий банк, DFID, USAID) та 8 % від корпорацій (данні від 2014 року).

Головна мета Всесвітнього фонду дикої природи – зупинити деградацію природного середовища планети та побудувати майбутнє, в якому люди будуть жити в гармонії з природою.

Найбільша увага Фонду зосереджена на збереженні трьох біномів,

які містять велику частину світового біологічного різноманіття: океани й узбережжя, ліси, прісноводні екосистеми. З інших питань, якими опікується Фонд, заслуговують уваги: проблема зникаючих видів, розвиток стійкого виробництва екологічних товарів та зміни клімату.

ЮНІСЕФ (UNICEF) – міжнародна організація, яка займається природоохоронною освітою і пропагандою дбайливого ставлення до природи серед жінок, дітей і юнацтва, діюча під егідою ООН. Утворений 11 грудня 1946 р. за рішенням Генеральної Асамблеї ООН в якості надзвичайної організації для надання допомоги дітям, які постраждали в ході Другої мирової війни. У 1953 р. ООН розширила коло діяльності організації та продовжила термін її повноважень на невизначений час.

«*Римський клуб*» – заснована у 1968 р. міжнародна неурядова організація, що об'єднує в своїх рядах вчених, громадських діячів і ділових людей більш, ніж з 30 країн світу, стурбованих перспективами розвитку людства. Зусилля членів Римського клубу націлені на вирішення актуальних проблем сучасності шляхом розробки нового напрямку в їх вивченні, що отримав назву глобальне моделювання.

Римський клуб в даний час складається з приблизно 100 окремих членів; понад 30 національних та регіональних асоціацій; Міжнародного центру у Вінтертурі, Європейського центру підтримки у Відні та фонду Римського клубу, який забезпечує можливість для великих індивідуальних донорів взяти участь у розробці та поширенні проектів Клубу. Штаб-квартира клубу розташована у Швейцарії.

Діяльність Клубу керується Генеральною Асамблеєю, яка обирає зі своїх членів невеликий Виконавчий комітет, що здійснює нагляд за діяльністю клубу. На відміну від багатьох інших некомерційних організацій, робота Римського клубу обумовлена участю і зусиллями його членів.

З громадських організацій велику роботу з охорони навколишнього середовища проводить Грінпіс, з якою співпрацюють представники громадськості та нашої країни. *Грінпіс* – міжнародна неурядова природоохоронна організація, яка була створена в 1971 р. в Канаді. На сьогодні вона діє в 30 країнах світу. В Україні почала працювати з 1990 р. Першочерговою метою організації була боротьба проти ядерних випробувань США на Алеутських островах. Сьогодні Грінпіс поділяє свої компанії на чотири категорії: ядерні, токсичні, екологія океану, атмосфера і енергія. Має свою незалежну станцію в Антарктиді. Сьогодні в Грінпіс діють кімнати 4 категорій: ядерні, токсичні, екології океану, атмосфери і енергетики.

Неурядові організації екологічного спрямування повинні залучатись урядами країн, а також міжурядовими організаціями (включно з ООН) до участі у формуванні політики і прийняття рішень, направлених на досягнення цілей стійкого розвитку. Цим організаціям слід надавати

своєчасний доступ до важливої інформації, яку вони по своїм каналам будуть доводити до широких верств населення. Уряди країн мають заохочувати спільну діяльність урядових структур, місцевих органів влади та недержавних екологічних організацій відносно охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів [1].

Контрольні запитання

1. У чому полягає головне завдання державної системи екологічного управління?
2. Які основні цільові функції державного екологічного управління?
3. Які спеціальні функції державного екологічного управління?
4. Які повноваження покладені на Міністерство енергетики та захисту довкілля України?
5. Які спеціальні структури функціонують у складі Міністерства енергетики та захисту довкілля України?
6. Які функції покладено на місцеві органи в межах екологічного управління?
7. Які функції покладено на громадські органи в межах екологічного управління?
8. Які органи здійснюють екологічне управління в рамках екологічної безпеки?
9. Які міжнародні організації здійснюють екологічне управління?

ЛІТЕРАТУРА

1. Управління природоохоронною діяльністю: навчальний посібник / Шмандій В.М., Солошич І.О. К.: 2004. – 296 с.
2. Екологічне управління: підручник / В.Я. Шевчук В.Я., Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
3. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів: «Новий світ-2000», 2003. 248 с.
4. Іванюк Д.П., Шульга І.В. Управління природоохоронною діяльністю: Навч. посібник. – К.: Алетра, 2007. – 368 с.
5. Максименко Н.В. Організація управління в екологічній діяльності [підручник для студентів екологічній спеціальностей вищих навчальних закладів] / Н.В. Максименко, В.В. Задніпровський, Р.О. Квартенко, вид. 3-тє, перероб. і доп. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – 282 с.
6. Зуєв В. Правове регулювання реалізації екологічного управління в Україні та шляхи його вдосконалення // http://archive.mama-86.org/archive/ecodemocracy/experts_zuev_u.htm
7. Нешик С.С. Вплив органів місцевого самоврядування на покращення екологічної ситуації в регіоні // <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/region/05nssesr.pdf>
8. Положення про Міністерство енергетики та захисту довкілля України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 № 32 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-п>.
9. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон від 25.06.1991 № 1264-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
10. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р. Закон від 28.02.2019 № 2697-VIII. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>
11. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
12. Положення про Департамент екології та розвитку рекреаційних зон Одеської міської Ради. Затверджено рішенням Одеської міської Ради від 11.12.2019 №5450-VII. URL: <https://www.omr.gov.ua/ua/city/departments/eco/statute/>

Додаток А

ПОЛОЖЕННЯ

про Міністерство енергетики та захисту довкілля України
Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України
від 21 січня 2015 р. № 32
(в редакції постанови Кабінету Міністрів України
від 18.09.2019 р. № 847)

1. Міністерство енергетики та захисту довкілля України (Мінекоенерго) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

2. Мінекоенерго є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує:

1) формування та реалізацію державної політики:

- у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки;
- в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому, торфодобувному, нафтогазовому та нафтогазопереробному комплексах (далі – паливно-енергетичний комплекс);
- у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, лісового та мисливського господарства;

2) формування державної політики:

- у сфері розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;
- у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр;
- у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему, а також здійснення державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення (далі – поводження з радіоактивними відходами);
- у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та

альтернативних видів палива (крім питань забезпечення енергоефективності будівель та інших споруд);

3) формування державної політики щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів та у галузях електроенергетики і теплопостачання.

3. Мінекоенерго у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

4. Основними завданнями Мінекоенерго є:

1) забезпечення формування та реалізація державної політики у паливно-енергетичному комплексі;

2) забезпечення формування державної політики у сфері:

- охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки;
- геологічного вивчення та раціонального використання надр;
- поводження з відходами, зокрема радіоактивними;
- поводження з пестицидами та агрохімікатами;
- подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;
- радіаційного захисту;
- раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;
- охорони та раціонального використання земель;
- збереження, відтворення та невиснажливого використання біологічного і ландшафтного різноманіття, формування, збереження та використання екологічної мережі;
- організації охорони та використання природно-заповідного фонду;
- охорони атмосферного повітря;
- розвитку водного господарства і меліорації земель;
- державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства про раціональне використання, відтворення і охорону природних ресурсів, відтворення та охорону земель, екологічну та радіаційну безпеку, охорону і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, збереження, відтворення та невиснажливе використання біологічного і ландшафтного різноманіття, охорону атмосферного повітря, формування, збереження та використання екологічної мережі, а також з питань поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, дотримання вимог

біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі та у галузях електроенергетики і теплопостачання;

- здійснення державного геологічного контролю, а також у сфері збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, Паризької угоди;

3) здійснення державного управління у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки;

4) реалізація державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки, геологічного вивчення та раціонального використання надр, поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, охорони та раціонального використання земель, збереження, відтворення та невиснажливого використання біологічного і ландшафтного різноманіття, формування, збереження та використання екологічної мережі, організації охорони та використання природно-заповідного фонду, охорони атмосферного повітря, а також збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, Паризької угоди;

5) забезпечення формування та у межах повноважень реалізація державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, лісового та мисливського господарства.

5. Мінекоенерго відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України і вносить їх в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;

3) визначає пріоритетні напрями розвитку з питань, що належать до його компетенції;

4) інформує та надає роз'яснення щодо реалізації державної політики з питань, що належать до його компетенції, сприяє розвитку екологічної освіти та екологічному вихованню населення;

5) погоджує інвестиційні програми оператора системи передачі електричної енергії та операторів систем розподілу електричної енергії відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії»;

6) розробляє порядок формування прогнозного балансу електричної енергії об'єднаної енергетичної системи України; формує та затверджує прогнозний баланс електричної енергії об'єднаної енергетичної системи України;

7) здійснює управління у сфері наукової та науково-технічної діяльності в паливно-енергетичному комплексі;

8) приймає рішення щодо введення підземних сховищ нафти, газу та продуктів їх переробки у дослідно-промислому та промислому експлуатацію;

9) затверджує загальний графік переведення підприємств незалежно від форми власності на резервні види палива;

10) розробляє і затверджує:

правила безпеки постачання електричної енергії та здійснює моніторинг безпеки постачання електричної енергії та природного газу, зокрема балансу попиту та пропозицій природного газу в Україні;

правила безпеки постачання природного газу;

галузеві технічні регламенти відповідно до Закону України “Про технічні регламенти та оцінку відповідності”;

11) затверджує нормативні характеристики технологічних витрат електричної енергії на її передачу та розподіл електричними мережами;

12) розробляє, затверджує та впроваджує в межах повноважень, передбачених Законом України “Про ринок природного газу”, Національний план дій;

13) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, організацію та проведення аукціонів з продажу нафти, газового конденсату та скрапленого газу;

14) розробляє державні цільові програми диверсифікації джерел і шляхів постачання вуглеводнів, ядерного палива, ядерних матеріалів та природного газу;

15) розробляє і виконує державні програми використання ядерної енергії, підвищення ядерної та радіаційної безпеки;

16) утворює експлуатуючу організацію для забезпечення безпечної експлуатації ядерних установок, а також спеціалізовані підприємства (компанії) з поводження з радіоактивними відходами до передачі їх на довгострокове зберігання та захоронення;

17) планує заходи щодо забезпечення мінімального рівня утворення радіоактивних відходів під час використання ядерної енергії на об'єктах ядерної енергетики та атомної промисловості;

18) забезпечує організацію безпечного поводження з радіоактивними відходами під час використання ядерної енергії на об'єктах ядерної енергетики та атомної промисловості (збирання, переробка, зберігання) до моменту передачі радіоактивних відходів на захоронення;

19) створює державну систему заходів щодо забезпечення готовності до ліквідації аварій на ядерних установках, об'єктах, призначених для поводження з радіоактивними відходами, джерелах іонізуючого випромінювання;

20) забезпечує реалізацію гарантій МАГАТЕ на об'єктах ядерної енергетики та атомної промисловості;

21) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання об'єктів, що належать до сфери управління Мінекоенерго, перевезень вантажів радіоактивних матеріалів та здійснює контроль за її реалізацією;

22) формує прогнозний баланс вугілля та вугільної продукції;

23) затверджує проект ліквідації та консервації вугледобувних підприємств, що належать до сфери управління Мінекоенерго;

24) здійснює інформаційне, організаційне, матеріальне та інше забезпечення діяльності багатосторонньої групи з імплементації Ініціативи щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях;

25) встановлює порядок проведення конкурсу щодо обрання суб'єкта господарювання, який проводить аналіз та звіряння інформації, наданої суб'єктами господарювання, які провадять діяльність у видобувних галузях, та отримувачами платежів, відповідно до технічного завдання (незалежний адміністратор);

26) розглядає справи про порушення законодавства з питань забезпечення прозорості у видобувних галузях;

27) здійснює функції робочого органу Міжвідомчої комісії з організації укладення та виконання угод про розподіл продукції;

28) затверджує стратегічні плани розвитку державних підприємств, що належать до сфери управління Мінекоенерго, та господарських товариств, щодо яких Мінекоенерго здійснює функції з управління корпоративними правами держави;

29) веде облік об'єктів державної власності, що належать до сфери управління Мінекоенерго, здійснює контроль за їх ефективним використанням та збереженням;

30) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, управління державними підприємствами, установами та організаціями, а також корпоративними правами держави;

31) здійснює управління державним майном, що не увійшло до статутного капіталу господарських товариств, утворених у процесі корпоратизації або перетворення державних підприємств у державні акціонерні товариства, 100 відсотків акцій яких належать державі, зокрема об'єктів, що не підлягають приватизації, приймає рішення про подальше використання зазначеного майна (крім матеріальних носіїв таємної інформації), у тому числі об'єктів, що не підлягають приватизації;

32) погоджує в установленому порядку плани санації, мирові угоди, переліки майна, яке включається до ліквідаційної маси, у справах про банкрутство державних підприємств, що належать до сфери управління Мінекоенерго, і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, щодо яких Мінекоенерго здійснює функції з управління корпоративними правами держави;

33) схвалює в установленому порядку звіти ліквідаторів у справах про банкрутство державних підприємств, що належать до сфери управління Мінекоенерго, і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, щодо яких Мінекоенерго здійснює функції з управління корпоративними правами держави;

34) затверджує річні фінансові та інвестиційні плани, інвестиційні плани на середньострокову перспективу (три - п'ять років) державних підприємств, що належать до сфери управління Мінекоенерго, та господарських товариств, щодо яких Мінекоенерго здійснює функції з управління корпоративними правами держави, а також в установленому порядку здійснює контроль за виконанням зазначених планів;

35) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, організацію внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту та їх здійснення на підприємствах (зокрема суб'єктах господарювання, державна частка у статутному капіталі яких перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує право вирішального впливу держави на господарську діяльність таких суб'єктів господарювання), в установах та організаціях, що належать до сфери управління Мінекоенерго;

36) бере в установленому порядку участь у визначенні способів приватизації вугледобувних підприємств, що належать до сфери управління Мінекоенерго;

37) здійснює інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління;

38) формує систему підготовки кадрів у сфері використання ядерної енергії на об'єктах ядерної енергетики та атомної промисловості;

39) проводить в установленому законодавством порядку відбір інвестиційних проектів у паливно-енергетичному комплексі, для реалізації яких у реальному секторі економіки надається державна підтримка;

40) здійснює підготовку інвестиційних проектів, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями, та нагляд за їх реалізацією в паливно-енергетичному комплексі;

41) здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до його компетенції;

42) розробляє відомчі переліки відомостей щодо фізичного захисту ядерних матеріалів, ядерних установок, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, які містять державну таємницю та іншу інформацію з обмеженим доступом, забезпечує її захист;

43) створює відомчий матеріальний резерв для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у паливно-енергетичному комплексі;

44) розробляє та здійснює комплекс заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Мінекоенерго;

45) здійснює методичне керівництво діяльністю підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Мінекоенерго, з питань виконання ними вимог техногенної та пожежної безпеки, а також контроль за виконанням зазначених вимог;

46) бере участь у реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, зокрема створює функціональну підсистему цивільного захисту, організовує управління та діяльність функціональної підсистеми в єдиній державній системі цивільного захисту, здійснює керівництво утвореними ним аварійно-рятувальними службами, забезпечує їх діяльність та здійснює контроль за готовністю до дій за призначенням, визначає загальну потребу в захисних спорудах цивільного захисту для підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління Мінекоенерго, затверджує за погодженням з ДСНС перелік суб'єктів господарювання паливно-енергетичного комплексу, що віднесені до категорій цивільного захисту, забезпечує реалізацію вимог техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної небезпеки та інших підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління Мінекоенерго, які можуть створити загрозу виникнення аварії;

47) організовує проведення технічної інвентаризації захисних споруд цивільного захисту підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Мінекоенерго;

48) формує та здійснює заходи щодо охорони праці та забезпечення безпеки життєдіяльності у паливно-енергетичному комплексі, здійснює

контроль за станом охорони праці на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління Мінекоенерго;

49) веде облік нещасних випадків, що сталися на підприємствах паливно-енергетичного комплексу, затверджує заходи щодо запобігання таким випадкам;

50) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, заходи, пов'язані із запобіганням, виявленням і припиненням терористичної діяльності на об'єктах паливно-енергетичного комплексу;

51) здійснює координацію і методичне забезпечення заходів щодо підготовки підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу до сталого функціонування в особливий період;

52) забезпечує створення галузевих страхових фондів документації паливно-енергетичного комплексу;

53) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Мінекоенерго, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

54) організовує та контролює в межах повноважень, передбачених законом, охорону об'єктів паливно-енергетичного комплексу;

55) забезпечує нормативно-правове регулювання, а саме розробляє проекти нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, у сфері екологічної безпеки, поводження з відходами, зокрема радіоактивними, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, оцінки впливу на довкілля, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи з питань:

- ліцензійних умов провадження господарської діяльності із здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами, виробництва особливо небезпечних хімічних речовин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;
- ведення реєстрів місць видалення відходів та об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів;
- контролю за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням;
- паспортизації відходів;
- екологічної безпеки під час перевезення небезпечних вантажів і ліквідації наслідків аварій, що відбуваються під час їх перевезення;
- переліку небезпечних властивостей відходів;
- переліку пестицидів та агрохімікатів, використання яких дозволяється в Україні;
- визначення відповідності пестицидів та агрохімікатів сертифікатам якості, визначення залишкових кількостей пестицидів та агрохімікатів;
- здійснення оцінки впливу на довкілля;

56) розробляє і вводить у дію нормативи допустимих рівнів шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів на стан навколишнього природного середовища;

57) забезпечує видачу ліцензії на провадження господарської діяльності з виробництва особливо небезпечних хімічних речовин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, поводження з небезпечними відходами та здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання ліцензійних умов;

58) видає, анулює, здійснює переоформлення документів дозвільного характеру на:

- транскордонне перевезення небезпечних відходів;
- ввезення на митну територію України незареєстрованих пестицидів та агрохімікатів, що використовуються для державних випробувань і наукових досліджень, а також обробленого ними насінневого (посадкового) матеріалу;

59) погоджує місця розміщення небезпечних об'єктів поводження з відходами;

60) здійснює державну реєстрацію пестицидів та агрохімікатів, проводить еколого-експертну оцінку матеріалів, поданих для їх реєстрації;

61) веде перелік пестицидів та агрохімікатів, дозволених для використання і щорічні доповнення до нього, затверджує регламенти їх застосування;

62) здійснює уповноваження підприємств, установ та організацій, які проводять державні випробування пестицидів та агрохімікатів;

63) затверджує план проведення державних випробувань пестицидів та агрохімікатів;

64) здійснює відповідно до законодавства оцінку впливу на довкілля та стратегічну екологічну оцінку;

65) затверджує відомчі норми і правила з фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління ДАЗВ;

66) затверджує в межах повноважень, передбачених законом, нормативно-методичні документи та здійснює методичне керівництво і методологічно-консультативне забезпечення з питань стратегічної екологічної оцінки;

67) здійснює формування та ведення Державного реєстру суб'єктів господарювання, які здійснюють приймання та/або розбирання транспортних засобів, що утилізуються;

68) забезпечує нормативно-правове регулювання, а саме розробляє проекти нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, у сфері охорони атмосферного повітря з питань:

- затвердження правил, нормативів, норм, методик;
- проведення інвентаризації стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;
- визначення вимог до оформлення документів для отримання дозволів та встановлення форми дозволів;
- установа порядку та критеріїв взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, визначення видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря;
- визначення переліку установ, організацій та закладів, яким надається право розробляти документи, що обґрунтовують обсяги викидів для підприємств, установ, організацій та громадян - суб'єктів підприємницької діяльності;
- визначення величин фонових концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі;
- визначення переліків фізичних та біологічних факторів, а також критеріїв визначення стаціонарних джерел забруднення, для яких розробляються нормативи гранично допустимого рівня впливу фізичних і біологічних факторів на стан атмосферного повітря;
- визначення переліків типів устаткування, для яких розробляються нормативи гранично допустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря із стаціонарних джерел;
- визначення показників емісії (питомі викиди) забруднюючих речовин;

69) видає, анулює, здійснює переоформлення документів дозвільного характеру на:

- провадження діяльності, пов'язаної із штучними змінами стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях;
- викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для об'єктів, які взяті на державний облік і мають виробництва або технологічне устаткування, на яких повинні впроваджуватися екологічно безпечні технології та методи керування (об'єкти першої групи);

70) веде державний кадастр викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

71) веде перелік установ, організацій та закладів, яким надано право розробляти документи, що обґрунтовують обсяги викидів для підприємств, установ, організацій та громадян - суб'єктів підприємницької діяльності;

72) реєструє звіти з інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря для об'єктів першої групи;

73) здійснює взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря;

74) узагальнює практику застосування законодавства з питань збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін;

75) забезпечує нормативно-правове регулювання, а саме розробляє проекти нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, у сфері регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Кіотського протоколу до неї та Паризької угоди з питань:

- національних стандартів і процедур моніторингу, звітності та перевірки даних про викиди та абсорбцію (поглинання) парникових газів;
- створення та організації функціонування національної системи торгівлі вуглецевими одиницями;
- методик розрахунку антропогенних викидів джерелами та абсорбції (поглинання) поглиначами парникових газів;
- критеріїв відбору проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій та заходів, пов'язаних із реалізацією таких проектів;

76) забезпечує виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Кіотського протоколу до неї та Паризької угоди та вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо забезпечення їх виконання;

77) здійснює функції уповноваженого органу виконавчої влади, який від імені держави бере участь в роботі Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та конференцій Сторін, які є нарадами Сторін Кіотського протоколу та Паризької угоди, а також їх органів і робочих сесій;

78) готує, затверджує і подає до Секретаріату Рамкової конвенції ООН про зміну клімату інформацію на виконання Рішень Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та конференцій Сторін, які є нарадами Сторін Кіотського протоколу та Паризької угоди;

79) організовує роботу щодо залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги, грантів та інших міжнародних програм у сфері регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін;

80) здійснює сплату внесків до бюджету Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, Паризької угоди, а також до Міжнародного журналу транзакцій;

81) укладає в межах повноважень, передбачених законом, міжнародні договори України, забезпечує виконання зобов'язань, взятих Україною за міжнародними договорами, з питань, що належать до його компетенції, у сфері регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін;

82) забезпечує:

- розгляд та прийняття в установленому порядку рішення про схвалення, реалізацію і фінансування або про відмову у схваленні, реалізації і фінансуванні проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій та заходів, пов'язаних з реалізацією таких проектів, і затверджує плани заходів щодо реалізації проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій;
- підготовку, затвердження та подання національного повідомлення про зміну клімату та дворічного звіту згідно із зобов'язаннями за Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та Кіотським протоколом до неї;
- інвентаризацію антропогенних викидів джерелами та абсорбції поглиначами парникових газів на національному рівні з метою підготовки національного кадастру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, а також затвердження і подання до Секретаріату Рамкової конвенції ООН про зміну клімату Національного звіту (кадастру) антропогенних викидів джерелами та абсорбції поглиначами парникових газів;

83) формує, веде та забезпечує функціонування Національного електронного реєстру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів;

84) укладає угоди з продажу частин установленної кількості викидів парникових газів на підставі рішення Кабінету Міністрів України;

85) створює та забезпечує функціонування національної системи обігу та торгівлі вуглецевими одиницями;

86) забезпечує нормативно-правове регулювання у сфері збереження озонового шару;

87) здійснює функції уповноваженого органу виконавчої влади, який від імені держави бере участь у конференціях Сторін Віденської конвенції про охорону озонового шару та нарадах Сторін Монреальського протоколу з речовин, що руйнують озоновий шар;

88) забезпечує надання погодження на ввезення або вивезення озоноруйнівних речовин і товарів, що їх містять;

89) забезпечує нормативно-правове регулювання, а саме розробляє проекти нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, у сфері раціонального використання, відтворення і охорони об'єктів тваринного і рослинного світу, біологічного і ландшафтного різноманіття, формування, збереження

та використання екологічної мережі, біологічної та генетичної безпеки, охорони та раціонального використання земель з питань:

- охорони, використання та відтворення тваринного і рослинного світу;
- ведення державного обліку і кадастру рослинного світу, ведення державного кадастру тваринного світу;
- ведення державного обліку чисельності об'єктів тваринного світу та обліку обсягів їх добування;
- встановлення лімітів, норм використання об'єктів тваринного світу;
- спеціального використання об'єктів тваринного світу;
- реєстрації та утримання диких тварин, які вилучені з природного середовища з метою надання їм допомоги;
- реалізації об'єктів тваринного світу, конфіскованих або безоплатно вилучених внаслідок порушення законодавства в частині ввезення в Україну та вивезення за її межі диких тварин та інших об'єктів тваринного світу;
- встановлення правил добування диких тварин, а також їх утримання і розведення у напіввільних умовах чи в неволі;
- регулювання заходів, необхідних для скорочення чисельності тварин у разі виникнення або загрози виникнення епізоотій та в разі виникнення небезпечних ситуацій;
- затвердження переліків дикорослих видів рослин, поширення і чисельність яких підлягають регулюванню, а також порядку здійснення відповідних заходів щодо регулювання їх поширення і чисельності;
- ввезення в Україну і вивезення за її межі об'єктів тваринного і рослинного світу, крім генетично модифікованих організмів;
- загального використання і відтворення природних рослинних ресурсів;
- затвердження нормативів спеціального використання природних рослинних ресурсів, затвердження розрахункових лісосік;
- визначення природних рослинних угруповань, які підлягають занесенню до Зеленої книги України, затвердження переліків рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань, які підлягають охороні і заносяться до Зеленої книги України;
- ведення Червоної та Зеленої книг України;
- створення, поповнення, зберігання, використання, відчуження та державного обліку зоологічних і ботанічних колекцій, торгівлі ними, а також ввезення в Україну, пересилання та вивезення за її межі;

- затвердження переліків видів тварин, рослин та грибів, що заносяться до Червоної книги України, видів тварин, рослин та грибів, що виключені з Червоної книги України;
- державного обліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України;
- оцінки ризику потенційного впливу генетично модифікованих організмів на навколишнє природне середовище;
- встановлення переліку земель, на яких застосовується обмеження щодо вирощування генетично модифікованих сортів рослин;
- визначення і занесення видів тварин, які не занесені до Червоної книги України, але мають особливу наукову, природоохоронну та іншу цінність, до переліків видів тварин, які підлягають особливій охороні, та встановлення порядку їх охорони, використання і відтворення;
- затвердження типових конструкцій засобів перевезення диких тварин;
- забезпечення збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, формування національної екологічної мережі;
- погоджує проекти землеустрою щодо організації і встановлення меж земель оздоровчого, рекреаційного призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон;
- погоджує проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок в зоні відчуження та зоні безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- погоджує рішення обласних, Київської, Севастопольської міських держадміністрацій про надання лісів у постійне користування;

90) здійснює погодження рішення про встановлення ліміту використання лісових ресурсів під час здійснення побічних лісових користувань та лісових ресурсів під час заготівлі другорядних лісових матеріалів;

91) видає, анулює, здійснює переоформлення документів дозвільного характеру на:

- спеціальне використання об'єктів тваринного світу;
- спеціальне використання природних рослинних ресурсів;
- переселення тварин у нові місця перебування, акліматизацію нових для фауни України видів диких тварин, а також на здійснення заходів щодо схрещування диких тварин;
- утримання диких тварин у неволі;
- імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря

зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, в частині осетрових риб і виробленої з них продукції;

- спеціальне використання (добування, збирання) об'єктів, які занесені до Червоної книги України;
- право займатися розведенням у напіввільних умовах чи в неволі видів тварин, які занесені до Червоної книги України;
- проведення державних апробацій (випробувань) генетично модифікованих організмів у відкритій системі;
- вивільнення генетично модифікованих організмів у відкритій системі;
- транзитне переміщення не зареєстрованих в Україні генетично модифікованих організмів;

92) здійснює процедуру надання попередньої обґрунтованої згоди щодо можливості транскордонного переміщення генетично модифікованих організмів, призначених для умисного введення в навколишнє природне середовище відповідно до вимог Картахенського протоколу про біобезпеку та Конвенції про біологічне різноманіття;

93) затверджує нормативи спеціального використання природних рослинних ресурсів та розрахункові лісосіки заготовлі деревини, погоджує матеріали лісовпорядкування;

94) здійснює погодження поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок;

95) формує мережу дослідних земельних ділянок та ділянок з еталонними ґрунтами для ведення моніторингу земель на національному рівні;

96) веде державний облік і кадастр рослинного і тваринного світу;

97) веде Червону та Зелену книги України;

98) здійснює управління формуванням, збереженням і використанням національної екологічної мережі;

99) забезпечує у сфері організації охорони та використання природно-заповідного фонду нормативно-правове регулювання з питань:

- спеціального використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- діяльності служби державної охорони природно-заповідного фонду;
- наукової, рекреаційної, еколого-освітньої діяльності природних та біосферних заповідників та національних природних парків;

- економічного обґрунтування розвитку природно-заповідного фонду, а також економічної оцінки природних комплексів і об'єктів, які входять до його складу;
- ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення;

100) затверджує ліміти на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;

101) веде державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

102) бере участь у формуванні науково-технічної політики та координує її реалізацію у сфері організації охорони та використання природно-заповідного фонду, зокрема узагальнення результатів наукових досліджень на територіях природних та біосферних заповідників, національних природних парків; затвердження порядку підготовки та програми Літопису природи для заповідників та національних природних парків; затвердження програм і планів науково-дослідних робіт на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду; розробку наукових основ охорони, відтворення і використання природних ресурсів та особливо цінних об'єктів;

103) здійснює:

- управління охороною і використанням територій та об'єктів природно-заповідного фонду, службою державної охорони природно-заповідного фонду;
- підготовку і подання пропозицій щодо створення, оголошення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також зміни меж, категорії та скасування статусу існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

104) затверджує положення про території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, а також положення про території та об'єкти, які мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність;

105) затверджує проекти організації території природних та біосферних заповідників, національних природних парків, ботанічних садів загальнодержавного значення, проекти утримання та реконструкції парків - пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення;

106) погоджує проекти організації території дендрологічних, зоологічних парків та ботанічних садів загальнодержавного значення, проекти утримання та реконструкції парків - пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, що не належать до сфери управління Мінекоенерго;

107) затверджує положення про екологічні фонди природних, біосферних заповідників, національних природних парків, ботанічних садів, дендрологічних парків і зоологічних парків;

108) погоджує призначення керівників спеціальних адміністрацій природних та біосферних заповідників, національних природних парків, ботанічних садів, дендрологічних та зоологічних парків загальнодержавного значення, а також регіональних ландшафтних парків;

109) забезпечує розроблення проектів створення, оголошення, зміни меж, категорії та скасування статусу територій та об'єктів природно-заповідного фонду; проектів резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів;

110) організовує встановлення в натурі (на місцевості) меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

111) забезпечує у сфері охорони та відтворення вод (поверхневі, підземні, морські), раціонального використання водних ресурсів нормативно-правове регулювання з питань:

- затвердження правил, нормативів, норм з охорони та відтворення вод (поверхневі, підземні, морські), раціонального використання водних ресурсів, аналізує практику їх застосування;
- встановлення лімітів забору, використання води та лімітів скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти;
- методик та методичних вказівок щодо встановлення технологічних нормативів;
- встановлення порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування, днопоглиблювальні роботи, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду, а також порядку розроблення та затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та переліку забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується, розроблення та затвердження критеріїв оцінки забруднення підземних горизонтів водних об'єктів;
- встановлення критеріїв визначення екстремально високого рівня забруднення вод;

112) забезпечує у сфері розвитку водного господарства і меліорації земель нормативно-правове регулювання з питань:

- визначення правил, нормативів, норм у сфері розвитку водного господарства і меліорації земель, аналізує практику їх застосування;
- організації та проведення моніторингу зрошуваних та осушуваних земель;
- ведення державного водного кадастру за розділом «Водокористування»;

113) забезпечує нормативно-правове регулювання, а саме розробляє проекти нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, з питань:

- обліку робіт і досліджень, пов'язаних з геологічним вивченням надр;
- обліку нафтових і газових свердловин та обліку обсягу погашених і видобутих корисних копалин, їх втрат, а також форм звітності щодо обліку запасів корисних копалин для ведення державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин;
- порядку обліку, зберігання та користування матеріалами державного інформаційного геологічного фонду;
- змісту, оформлення і порядку подання на розгляд в установленому порядку геолого-економічної оцінки родовищ металічних і неметалічних корисних копалин;
- виконання робіт із стандартизації, метрології за результатами проведення сертифікації у сфері геологічного вивчення, охорони та використання надр, зокрема щодо правил нормативного забезпечення геологічного вивчення надр;
- порядку погодження надання надр у користування;
- грошової винагороди за відкриття нових родовищ корисних копалин, що мають промислове значення;
- проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень, пов'язаних з розробленням і впровадженням у виробництво наукових і методичних основ прогнозування, пошуком та розвідкою родовищ корисних копалин, прогнозуванням змін геологічного середовища та іншими потребами геологічного вивчення надр, зокрема щодо: стадій геологорозвідувальних робіт; порядку організації та здійснення розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення; ведення Державної еколого-геологічної карти;
- функціонування каталогу відомостей про геологічну інформацію; функціонування Державного сховища геологічної інформації та кам'яного матеріалу;

114) забезпечує у сфері державного нагляду (контролю) за дотриманням природоохоронного законодавства нормативно-правове регулювання з питань:

- організації та проведення перевірок оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення;
- розрахунків розмірів відшкодування збитків, завданих державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства;
- технічної експлуатації установок очистки газу;
- взаємодії з Держгеонадрами та іншими органами державного контролю;

- здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог природоохоронного законодавства у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, мисливського впорядкування;
- переміщення (перевезення), експорту (реекспорту), імпорту, вилучення, набуття у власність, користування, оренди об'єктів тваринного світу, торгівлі ними, зокрема тими, що занесені до Червоної книги України та перебувають під захистом Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення;

115) проводить моніторинг та оцінку впливу державної політики у відповідній сфері;

116) встановлює порядок планування і контролю за виконанням науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у визначеній сфері та впровадженням їх результатів;

117) організовує моніторинг навколишнього природного середовища, забезпечує функціонування загальнодержавної інформаційно-аналітичної системи моніторингу навколишнього природного середовища;

118) визначає екологічні показники для оцінки стану навколишнього природного середовища та методичні вказівки щодо їх застосування;

119) визначає реєстри складових мережі спостережень державної системи моніторингу навколишнього природного середовища;

120) розробляє методики проведення моніторингу навколишнього природного середовища, зокрема суб'єктами господарювання, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища;

121) готує і подає на розгляд Верховної Ради України щорічну Національну доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні;

122) забезпечує впровадження механізмів сталого розвитку з питань, що належать до його компетенції;

123) організовує, координує, здійснює та контролює проведення оцінки впливу на довкілля, у тому числі оцінки транскордонного впливу на довкілля;

124) здійснює технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;

125) видає сертифікати на право проведення екологічного аудиту, веде реєстр екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на проведення екологічного аудиту;

126) затверджує положення про сертифікацію екологічних аудиторів та про ведення реєстру екологічних аудиторів;

127) розробляє стратегічні, програмно-планові документи та забезпечує їх реалізацію;

128) забезпечує виконання законодавства з питань, що належать до компетенції Мінекоенерго;

129) бере участь у здійсненні заходів щодо адаптації законодавства України до законодавства ЄС;

130) організовує роботу із залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги, грантів та інших міжнародних програм у визначеній сфері;

131) здійснює співпрацю з інститутами громадянського суспільства, забезпечує участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики з питань, що належать до його компетенції;

132) реалізує в межах повноважень, передбачених законом, державну політику у сфері волонтерської діяльності щодо здійснення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища;

133) забезпечує інформування громадськості про формування та реалізацію державної політики з питань, що належать до його компетенції;

134) затверджує положення про громадський контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища;

135) встановлює порядок надання інформації про стан навколишнього природного середовища і порядок організації та проведення публічних слухань або відкритих засідань з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище;

136) бере участь у формуванні, збереженні та використанні екологічної мережі, у формуванні національної системи науково-технічної інформації;

137) сприяє залученню інвестицій у сферу охорони навколишнього природного середовища, збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін, екологічної та в межах своєї компетенції біологічної, генетичної та радіаційної безпеки, охорони та раціонального використання земель, заповідної справи та оцінки впливу на довкілля, зокрема оцінки транскордонного впливу на довкілля;

138) затверджує в межах повноважень, передбачених законом, нормативно-правові акти з питань ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива;

139) подає Кабінетові Міністрів України в межах повноважень, передбачених законом, пропозиції щодо встановлення річних квот підтримки на наступні п'ять років з метою економічного стимулювання, забезпечення ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, збільшення частки відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива в енергетичному балансі України;

140) затверджує в межах повноважень, передбачених законом, порядки, норми і правила у сфері поводження з відходами;

141) забезпечує у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики та теплопостачання нормативно-правове регулювання відповідно до закону;

142) розробляє та організовує виконання державних цільових, галузевих та інших програм охорони, захисту, використання та відтворення лісів;

143) забезпечує нормативно-правове регулювання, а саме розробляє проекти нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, у сфері лісового та мисливського господарства з питань:

- розроблення та організації виконання державних цільових, галузевих та інших програм охорони, захисту, використання та відтворення лісів;
- визначення пріоритетних напрямів та стратегії розвитку у сфері лісових відносин;

144) забезпечує нормативно-правове регулювання, а саме розробляє проекти нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, у сфері здійснення державного нагляду (контролю) в галузі охорони, використання та відтворення водних біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України, територіальному морі, внутрішніх водоймах України та у водах за межами юрисдикції України щодо рибальських суден, що плавають під Державним Прапором України, відповідно до міжнародних договорів України, а також з питань здійснення контролю:

- за дотриманням лімітів і нормативів використання водних біоресурсів;
- за дотриманням правил використання об'єктів тваринного світу в частині водних біоресурсів;
- за достовірністю подання суб'єктами рибного господарства, пов'язаними з добуванням і використанням водних біоресурсів, звітних даних про обсяги використання водних біоресурсів;

145) у сфері рибного господарства та рибної промисловості:

бере участь у формуванні державної політики в галузі освіти, професійної підготовки кадрів для рибного господарства;

затверджує:

- правила пожежної безпеки на суднах флоту рибної промисловості, а також правила пожежної безпеки під час проведення вогневих робіт на суднах, які ремонтуються або будуються на суднобудівних та судноремонтних підприємствах;

- порядок реєстрації рибальських суден;
- методику розрахунку збитків, завданих рибному господарству внаслідок порушення правил рибальства та охорони водних біоресурсів;
- перелік категорій посад працівників рибного господарства;

- систему управління охороною праці в рибному господарстві;
- спеціальні правила експлуатації та обліку, інструкції і положення про комісію з проведення технічного нагляду за суднами рибної промисловості, що не підлягають нагляду класифікаційного товариства;
- типовий табель забезпечення постачання суден флоту рибної промисловості;
- порядок штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів та їх використання, інструкцію про порядок здійснення штучного розведення, вирощування водних біоресурсів та їх використання у спеціальних товарних рибних господарствах;
- ліміти спеціального використання водних біоресурсів та квот добування;
- положення про безпечне укомплектування екіпажами морських суден флоту рибної промисловості;
- положення про інспекцію державного портового нагляду морських рибних портів України;
- положення про капітана морського рибного порту;
- правила та режими рибальства, добування (вилучення, вилову) та відтворення водних біоресурсів;
- положення про встановлення відповідності системи управління безпекою компаній та суден флоту рибної промисловості вимогам Міжнародного кодексу з управління безпечною експлуатацією суден і попередженням забруднення 1993 року;
- порядок нарахування та внесення платежів за спеціальне використання водних біоресурсів;
- порядок носіння форменого одягу та формених знаків розрізнення працівників рибного господарства;
- положення про сертифікацію персоналу суден флоту рибної промисловості;
- порядок оформлення приходу з рейсу та виходу в рейс суден флоту рибної промисловості капітанами морських рибних портів України;
- нормативи екологічної безпеки водних об'єктів, що використовуються для потреб рибного господарства;
- спеціальні форми статистичної звітності в галузі рибного господарства;

146) подає пропозиції щодо обсягів державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців з питань, що належать до компетенції Мінекоенерго;

147) організовує наукову, науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, пропагування досягнень і передового досвіду з питань, що належать до компетенції Мінекоенерго, сприяє створенню і впровадженню сучасних інформаційних технологій та комп'ютерних мереж;

148) передає відповідно до законодавства правоохоронним органам матеріали про виявлені правопорушення;

149) виступає замовником науково-дослідних робіт з питань, що належать до його компетенції;

150) забезпечує проведення соціального діалогу на галузевому рівні;

151) погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи;

152) готує в межах повноважень, передбачених законом, зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентів України;

153) здійснює інші повноваження, визначені законом.

6. Мінекоенерго з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті Мінекоенерго, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління, та господарських товариствах, щодо яких Мінекоенерго здійснює управління корпоративними правами держави;

2) здійснює добір кадрів в апарат Мінекоенерго і на посади керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників апарату Мінекоенерго;

3) організовує планово-фінансову роботу в апараті Мінекоенерго, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку;

4) забезпечує ефективне і цільове використання бюджетних коштів;

5) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, разом з відповідними центральними органами виконавчої влади контроль за цільовим використанням бюджетних коштів, передбачених для реалізації проектів, виконання програм, зокрема міжнародних;

б) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом:

реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, здійснення контролю за її збереженням в апараті Мінекоенерго, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

захист інформації з обмеженим доступом, а також технічний захист інформації, контроль за її збереженням;

виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

7) організує ведення діловодства та архівне зберігання документів.

7. Мінекоенерго для виконання покладених на нього завдань має право:

1) залучати в установленому порядку спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) для розгляду питань, що належать до компетенції Мінекоенерго;

2) одержувати безоплатно від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених на нього завдань інформацію, документи і матеріали, зокрема від органів статистики - статистичні дані;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами.

8. Мінекоенерго у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

9. Мінекоенерго у межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, організує і контролює їх виконання.

Накази Мінекоенерго, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, приймаються та оприлюднюються з урахуванням вимог Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності".

Нормативно-правові акти Мінекоенерго підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку.

Накази Мінекоенерго, видані в межах повноважень, передбачених законом, обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої

влади, їх територіальними органами, місцевими держадміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та громадянами.

10. Мінекоенерго очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади Верховною Радою України.

Міністр має першого заступника, заступників, які призначаються на посаду і звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра.

11. Міністр:

1) очолює Мінекоенерго, здійснює керівництво його діяльністю;

2) спрямовує і координує здійснення іншими центральними органами виконавчої влади заходів з питань, що належать до компетенції Мінекоенерго;

3) спрямовує і координує діяльність визначених Кабінетом Міністрів України центральних органів виконавчої влади, зокрема:

забезпечує формування державної політики у відповідній сфері та контролює її реалізацію;

погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України;

визначає пріоритетні напрями роботи центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та шляхи виконання покладених на них завдань, затверджує плани роботи таких органів;

погоджує структуру апарату центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

видає обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, накази та доручення з питань, що належать до компетенції таких органів;

погоджує призначення на посаду і звільнення з посади керівників і заступників керівників самостійних структурних підрозділів апарату центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

погоджує призначення на посаду і звільнення з посади керівників і заступників керівників територіальних органів центрального органу виконавчої влади;

погоджує утворення, реорганізацію, ліквідацію територіальних органів центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Міністром, як структурних підрозділів апарату такого органу;

порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо скасування актів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, повністю чи в окремі частині;

доручає керівникам центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, скасувати акти їх територіальних органів повністю чи в окремі частині, а у разі відмови скасовує такі акти повністю чи в окремі частині;

порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та їх заступників;

ініціює питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників структурних підрозділів апарату центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, їх територіальних органів та їх заступників, а також керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління таких органів;

ініціює питання щодо проведення службового розслідування стосовно керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, їх заступників, інших державних службовців і працівників апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, а також підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління таких органів;

приймає рішення щодо проведення перевірки діяльності центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та їх територіальних органів;

заслуховує звіти про виконання покладених на центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, завдань та планів їх роботи;

визначає структурний підрозділ апарату Мінекоенерго, що відповідає за взаємодію з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

визначає посадових осіб Мінекоенерго, які включаються до складу колегії центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

визначає порядок обміну інформацією між Мінекоенерго та центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

вирішує інші питання, пов'язані із спрямуванням і координацією діяльності центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

4) визначає пріоритети роботи Мінекоенерго, шляхи виконання покладених на нього завдань, затверджує плани роботи Мінекоенерго, звіти про їх виконання;

5) організовує та контролює виконання Мінекоенерго Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України;

6) подає на розгляд Кабінету Міністрів України проекти законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, розробником яких є Мінекоенерго;

7) погоджує проекти законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, що надходять на погодження до Мінекоенерго;

8) веде переговори і підписує міжнародні договори України у межах наданих йому повноважень;

9) представляє в установленому порядку проекти законів України, розробником яких є Мінекоенерго та центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, і доповідає з інших питань, що належать до компетенції Мінекоенерго, під час їх розгляду на пленарних засіданнях Верховної Ради України;

10) вносить Прем'єр-міністрові України пропозиції щодо призначення на посади першого заступника, заступників Міністра;

11) вносить подання щодо представлення в установленому порядку працівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Мінекоенерго, до відзначення державними нагородами;

12) організовує внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечує їх здійснення в Мінекоенерго та бюджетних установах, що належать до сфери його управління;

13) представляє Мінекоенерго у публічно-правових відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями в Україні та за її межами;

14) за згодою керівників залучає державних службовців та працівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій до розгляду питань, що належать до компетенції Мінекоенерго;

15) забезпечує виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України;

16) вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції у разі вмотивованої відмови Голови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голови облдержадміністрації (підтримки головою облдержадміністрації вмотивованої відмови голови райдержадміністрації) погодити призначення керівника територіального органу центрального органу виконавчої влади,

діяльність якого спрямовується і координується Міністром, керівника підприємства, установи, організації, що належить до сфери управління Мінекоенерго, іншого центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Міністром, про надання Кабінетом Міністрів України згоди на призначення такого керівника;

17) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату Мінекоенерго, визначає персональний склад патронатної служби Міністра;

18) порушує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника, заступників Міністра та державного секретаря Мінекоенерго;

19) визначає обов'язки першого заступника, заступників Міністра, розподіл повноважень Міністра між першим заступником, заступниками Міністра, які вони здійснюють у разі його відсутності;

20) порушує в установленому порядку питання щодо присвоєння рангу державного службовця державному секретарю Мінекоенерго;

21) утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління Мінекоенерго, затверджує положення про них (їх статuti), здійснює у межах своїх повноважень інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Мінекоенерго;

22) скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції;

23) приймає рішення щодо розподілу бюджетних коштів, головним розпорядником яких є Мінекоенерго;

24) підписує накази Мінекоенерго;

25) дає обов'язкові для виконання державними службовцями та працівниками апарату Мінекоенерго доручення;

26) здійснює інші повноваження, визначені законом.

12. Повноваження керівника державної служби у Мінекоенерго здійснює державний секретар Мінекоенерго.

Державний секретар Мінекоенерго є вищою посадовою особою з числа державних службовців Мінекоенерго. Державний секретар Мінекоенерго підзвітний і підконтрольний Міністру.

Державний секретар Мінекоенерго призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Комісії з питань вищого корпусу державної служби строком на п'ять років з правом повторного призначення.

13. Державний секретар Мінекоенерго відповідно до покладених на нього завдань:

1) організовує роботу апарату Мінекоенерго;

2) забезпечує підготовку пропозицій щодо виконання завдань Мінекоенерго та подає їх на розгляд Міністра;

3) організовує та контролює виконання апаратом Мінекоенерго Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Мінекоенерго та доручень Міністра, його першого заступника, заступників, звітує про їх виконання;

4) готує та подає Міністру для затвердження плани роботи Мінекоенерго, звітує про їх виконання;

5) забезпечує реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті Мінекоенерго;

6) у межах своїх повноважень запитує та одержує в установленому порядку від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в Україні та за її межами безоплатно інформацію, документи і матеріали, а від органів державної статистики – статистичну інформацію, необхідну для виконання покладених на Мінекоенерго завдань;

7) призначає на посаду і звільняє з посади в порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців апарату Мінекоенерго, присвоює їм ранги державних службовців, приймає рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності;

8) приймає на роботу і звільняє з роботи в порядку, передбаченому законодавством про працю, працівників апарату Мінекоенерго, приймає рішення щодо їх заохочення, притягнення до дисциплінарної відповідальності;

9) погоджує у передбачених законом випадках призначення на посаду і звільнення з посади керівників відповідних структурних підрозділів обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій;

10) призначає на посаду і звільняє з посади працівників патронатної служби Міністра за його поданням, а також у зв'язку із звільненням Міністра;

11) призначає на посаду і звільняє з посади керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Мінекоенерго;

12) притягує до дисциплінарної відповідальності керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Мінекоенерго;

13) забезпечує в установленому порядку організацію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та інших працівників Мінекоенерго;

14) представляє Мінекоенерго як юридичну особу в цивільно-правових відносинах;

15) дає у межах повноважень, передбачених законом, обов'язкові для виконання державними службовцями та іншими працівниками Мінекоенерго доручення;

16) видає накази організаційно-розпорядчого характеру з питань, що належать до його компетенції, та контролює їх виконання;

17) вносить подання щодо представлення в установленому порядку державних службовців та інших працівників апарату Мінекоенерго до відзначення державними нагородами.

14. На час відсутності державного секретаря Мінекоенерго чи неможливості здійснення ним своїх повноважень з інших причин його обов'язки виконує один із керівників самостійних структурних підрозділів апарату Мінекоенерго відповідно до наказу державного секретаря Мінекоенерго.

15. Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Мінекоенерго, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Мінекоенерго може утворюватися колегія.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Мінекоенерго.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Мінекоенерго можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджуються Міністром.

16. Гранична чисельність державних службовців та працівників Мінекоенерго затверджується Кабінетом Міністрів України.

Структура апарату Мінекоенерго затверджується Міністром.

Штатний розпис, кошторис Мінекоенерго затверджується державним секретарем Мінекоенерго за погодженням з Мінфіном.

17. Мінекоенерго є юридичною особою публічного права, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства.

Додаток Б

ПОЛОЖЕННЯ

Про Департамент екології та розвитку рекреаційних зон Одеської міської Ради

Затверджений рішенням Одеської міської ради
від 11.12.2019 р. № 5450-VII

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ОДЕСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ (далі – Департамент) є виконавчим органом Одеської міської ради і створений відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

1.2. Департамент в своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, іншими законодавчими актами, рішеннями Одеської міської ради, її виконавчого комітету, розпорядженнями міського голови та цим Положенням.

1.3. Департамент підзвітний та підконтрольний Одеській міській раді, підпорядкований її виконавчому комітету, міському голові, а при виконанні делегованих повноважень органів виконавчої влади – відповідним органам виконавчої влади.

1.4. Департамент є юридичною особою, має рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, штампи та бланки.

1.5. Фінансування видатків Департаменту здійснюється за рахунок бюджету міста Одеси згідно із затвердженим кошторисом видатків.

1.6. Найменування Департаменту:

1.6.1. Повне найменування українською мовою: ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ОДЕСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ.

1.6.2. Повне найменування англійською мовою: DEPARTMENT OF ECOLOGY AND DEVELOPMENT OF RECREATION ZONES OF ODESSA CITY COUNCIL.

1.7. Місцезнаходження Департаменту: 65074, м. Одеса, вул. Косовська, 2-Д, адреса електронної пошти: esocity@omr.gov.ua.

2. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ДЕПАРТАМЕНТУ

2.1. Основні завдання Департаменту:

2.1.1. Координація діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування з питань охорони навколишнього природного середовища та атмосферного повітря на території міста Одеси.

2.1.2. Здійснення заходів спільно з департаментом міського господарства Одеської міської ради у сфері поводження з відходами на території міста Одеси.

2.1.3. Здійснення заходів з визначення стану зелених насаджень та їх відновної вартості на території міста Одеси.

2.1.4. Здійснення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря та виконання функцій органу управління якістю атмосферного повітря на території міста Одеси.

2.1.5. Розробка та організація виконання міських цільових програм в галузі охорони навколишнього природного середовища, поводження з відходами та атмосферного повітря.

2.1.6. Здійснення заходів спрямованих на запобігання правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню.

2.2. Відповідно до покладених завдань Департамент:

2.2.1. З питань виконання заходів у сфері охорони навколишнього природного середовища:

1) погоджує поточні та перспективні плани роботи підприємств, установ та організацій з питань охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів;

2) організовує екологічну освіту та екологічне виховання громадян;

3) готує пропозиції про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення у встановленому законом порядку;

4) приймає участь у розробці територіальних схем розміщення виробничо-господарських та соціально-культурних об'єктів і курортно-рекреаційних зон у місті Одесі;

5) розробляє та реалізує місцеві програми у сфері охорони навколишнього природного середовища, бере участь у реалізації відповідних державних програм;

6) здійснює контроль за додержанням природоохоронного законодавства, використанням і охороною природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення;

7) здійснює заходи, направлені на раціональне використання і охорону природних ресурсів, у тому числі атмосферного повітря, води, землі та рослинності;

8) в порядку, встановленому законодавством України, контролює дотримання вимог природоохоронного законодавства фізичними та юридичними особами на території міста Одеси;

9) здійснює погодження заяв про намір розділу ОБНС (оцінка впливу об'єкту на навколишнє середовище) у випадках, встановлених чинним законодавством;

10) затверджує за поданням Одеської обласної державної адміністрації для підприємств, установ та організацій ліміти використання

природних ресурсів, за винятком ресурсів загальнодержавного значення, ліміти скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, за винятком скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення або навколишнього природного середовища за межами міста Одеси;

11) забезпечує систематичне та оперативне інформування населення, підприємств, установ, організацій та громадян про стан навколишнього природного середовища;

12) забезпечує функціонування місцевої екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи, яка є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації;

13) розробляє рекомендації з формування та використання коштів міського фонду охорони навколишнього природного середовища міста Одеси у встановленому законодавством порядку.

2.2.2. З питань виконання заходів у сфері поводження з відходами:

1) бере участь у розробці та реалізації програм з раціонального використання відходів та вжиття необхідних заходів для впровадження маловідходних і енергозберігаючих технологій;

2) вирішує питання щодо розміщення на території міста Одеси об'єктів поводження з відходами у встановленому законодавством порядку;

3) сприяє організації збирання, роздільного збирання, переробки промислових, побутових та інших видів відходів на території міста Одеси;

4) здійснює контроль за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері поводження з відходами на території міста Одеси.

2.2.3. Здійснює контроль за діяльністю комунальних підприємств та установ Одеської міської ради в сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення належного благоустрою і утримання територій узбережжя та пляжів міста Одеси.

2.2.4. Організовує процедуру обстеження зелених насаджень з метою визначення їх якісного стану.

2.2.5. Здійснює діяльність щодо притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності у межах повноважень, визначених чинним законодавством, рішеннями Одеської міської ради її виконавчого комітету та розпорядженнями міського голови.

2.2.6. Здійснює інші повноваження у сфері охорони навколишнього природного середовища згідно чинного законодавства.

3. ПРАВА ДЕПАРТАМЕНТУ

3.1. Департамент має право:

3.1.1. Залучати спеціалістів інших виконавчих органів Одеської міської ради, органів виконавчої влади, правоохоронних органів,

підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) до розгляду питань, що належать до компетенції Департаменту.

3.1.2. Представляти інтереси Одеської міської ради в усіх органах державної влади, органах місцевого самоврядування, судових та інших органах з питань, віднесених до компетенції Департаменту.

3.1.3. Брати участь у межах компетенції у роботі комісій, утворених міським головою, Одеською міською радою, її виконавчим комітетом, а також виконавчими органами Одеської міської ради.

3.1.4. Скликати у встановленому порядку наради з питань, що належать до компетенції Департаменту.

3.1.5. Подавати позови до суду та представляти інтереси Департаменту з питань, віднесених до його компетенції.

3.1.6. Здійснювати координацію та контроль діяльності підпорядкованих Департаменту комунальних підприємств та установ.

3.1.7. Отримувати у встановленому порядку від відповідних органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від їх підпорядкування та форм власності, об'єднань громадян, окремих осіб матеріали та інформацію, необхідні для виконання своїх обов'язків.

4. СТРУКТУРА ТА КЕРІВНИЦТВО ДЕПАРТАМЕНТУ

4.1. Департамент очолює директор, який призначається на посаду і звільняється з посади міським головою.

4.2. Кваліфікаційні вимоги до директора Департаменту: повна вища освіта відповідного професійного спрямування за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра, спеціаліста; стаж роботи за фахом на службі в органах місцевого самоврядування та/або державній службі на керівних посадах не менше 3 років або стаж роботи за фахом на керівних посадах в інших сферах управління не менше 5 років.

4.3. Директор Департаменту:

4.3.1. Керує діяльністю Департаменту, забезпечує реалізацію завдань та функцій, що на нього покладені, діє від його імені без довіреності.

4.3.2. Представляє Департамент як виконавчий орган Одеської міської ради у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами.

4.3.3. Забезпечує виконання покладених на Департамент завдань.

4.3.4. Контролює роботу працівників Департаменту, визначає межі відповідальності своїх заступників, керівників структурних підрозділів.

4.3.5. Вносить пропозиції заступнику міського голови щодо затвердження структури та штатного розпису Департаменту з розрахунком видатків на його утримання.

4.3.6. Вносить на розгляд міському голові пропозиції щодо призначення на посади, звільнення з посад, а також вжиття заходів

заохочення і накладення дисциплінарних стягнень на працівників Департаменту.

4.3.7. Надає звіти міському голові, виконавчому комітету про стан виконання завдань та повноважень, покладених на Департамент.

4.3.8. Затверджує положення про структурні підрозділи Департаменту та посадові інструкції працівників Департаменту.

4.3.9. Надає міському голові пропозиції з питань вдосконалення діяльності Департаменту.

4.3.10. Видає накази, організовує підготовку проектів рішень та розпоряджень з питань, віднесених до компетенції Департаменту, та вносить їх на розгляд міському голові, Одеській міській раді та її виконавчому комітету у встановленому порядку.

4.3.11. Здійснює розпорядження майном і коштами Департаменту.

4.3.12. Утворює комісію з питань визначення стану зелених насаджень та їх відновної вартості у встановленому законом порядку.

4.3.13. Укладає в межах своєї компетенції договори про придбання товарів, виконання робіт і надання послуг, необхідних для виконання Департаментом його функцій.

4.3.14. Здійснює особистий прийом громадян з питань, що стосуються діяльності Департаменту, та вживає заходів щодо своєчасного розгляду їх пропозицій, заяв, скарг.

4.3.15. Здійснює організаційну роботу, спрямовану на реалізацію завдань, покладених на Департамент у відповідній сфері управління.

4.3.16. Контролює стан трудової та виконавчої дисципліни в Департаменті.

4.3.17. Несе персональну відповідальність за виконання покладених на Департамент функцій.

4.4. До структури Департаменту разом із його директором входять:

- перший заступник директора Департаменту;

- заступники директора Департаменту;

- структурні підрозділи Департаменту (управління, відділи, сектори).

4.4.1. У разі неможливості виконання директором Департаменту своїх службових обов'язків за розпорядженням міського голови їх тимчасово виконує перший заступник директора Департаменту.

4.4.2. Підпорядкованість структурних підрозділів Департаменту директору Департаменту та його заступникам, а також розподіл обов'язків між директором Департаменту та його заступниками визначаються директором Департаменту.

5. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

5.1. Ліквідація та реорганізація Департаменту здійснюється у порядку, визначеному чинним законодавством України.

5.2. Зміни до цього Положення вносяться у порядку, встановленому чинним законодавством України.

Навчальне електронне видання

САПКО ОЛЬГА ЮРІЇВНА

СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Конспект лекцій

Видавець і виготовлювач

Одеський державний екологічний університет

вул. Львівська, 15, м. Одеса, 65016

тел./факс: (0482) 32-67-35

Е-mail: info@odeku.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 5242 від 08.11.2016